

ב"ה

יודע לשאול

חיידר אידיש 'אהלו מנחם' חב"ד ליובאוויטש, ביתר עילית

יודע לַשְׂאוֹל

הַלְכוֹת וּמִנְהָגִים לְחֹדֶשׁ נִסָּן וְחַג הַפֶּסַח
לְתַלְמִידִים הַצְעִירִים

לְה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ

שֵׁם

מְשֻׁפָּקָה

כְּפָה

יוצא לאור על ידי

חיידר אידיש "אהלי מנחם" חב"ד ליובאוויטש, ביתר עילית

רח' אויירבאך 13, ביתר עילית. טלפקס: 02-5800654

omchabad@barak.net.il

בַּפֶּתַח הַשַּׁעַר

תְּלַמִּידִים וְקָרִים!

עוֹמְדִים אָנוּ בַּפֶּתַח שַׁל חֹדֶשׁ נִיסָן – חֹדֶשׁ הַגָּאֻלָּה, שְׁבַמְרָקֻזוֹ חֵג הַפֶּסַח הוּא חֵג הַחֲרוּת. בְּחֵג זֶה תּוֹפְסִים אַתֶּם הַיְלָדִים מְקוֹם מְרָקֻז, שָׁפֵן מוֹצוֹת הַחֵג הִיא "וְהַגְדַּת לְבַנְךָ" לְסַפֵּר אוֹדוֹת יְצִיאַת מִצְרָיִם.

זְכִינוּ וְנִזְכְּנוּ לְרֵאוֹת שְׂאֵתֶם הַיְלָדִים אֵינְכֶם מוֹסְתַפְקִים בְּשִׂמְיעַת סִפּוֹר יְצִיאַת מִצְרָיִם מִהַחֲרוּת, אֲלֵא מִשְׂתַּתְּפִים בְּאַפֵּן פְּעִיל בְּהַסְבֵּרַת סִימְנֵי הַסֵּדֵר וְכַמוֹכֵן בְּשִׂאֵלַת אַרְבַּע הַקְּשִׁיּוֹת.

כְּדֵי לְאַפְשֵׁר לָכֶם לְהַמְשִׁיךְ לַחֲזוֹר וּלְהַתְפַּוֵּן לַחֵג בְּיָמִים שְׁבִין סִיּוֹם הַלְמוּדִים וּבֵין כְּנִיסַת חֵג הַפֶּסַח, אָנוּ מוֹגִישִׁים לְפָנֵיכֶם חוֹבֶרֶת בָּהּ לְקַטּוֹ עֲקָרֵי הַהֲלָכוֹת וְהַמְנַהֲגִים הַשִּׁיבִים לַחֵג הַפֶּסַח וְלִימֵי הַהֲכָנָה אֵלָיו.

בְּרֵאשׁ הַחוֹבֶרֶת מוֹפִיעָה אֲגֵרַת־קֹדֶשׁ שֶׁל כְּבוֹד־קֹדֶשֶׁת אֲדָמוֹ"ר נְשִׂיא דוֹרְנוּ הַמְבַאֲרַת אֶת מַהוּתוֹ שֶׁל חֵג הַפֶּסַח וְהַהוֹרָאָה מִמֶּנּוּ לְכָל אֶחָד מֵאַתְנֵן בְּכָל זְמַן וּבְכָל מְקוֹם. הוֹסַפְנוּ לְכָל קַטֵּעַ בְּמִכְתָּבוֹ שֶׁל הַרְבִּי, כּוֹתֶרֶת שְׂתַקַּל עַל הַבְּנַת הַמִּכְתָּב וְעַל זְכִירַת תְּכַנּוּ. מְמַלֵּץ מְאוֹד שֶׁכָּל אֶחָד יַחֲזוֹר עַל תֵּכֵן הַמִּכְתָּב בְּסַעֲוֹדַת לַיַּל־הַסֵּדֵר כְּדֵי לְזַכֵּר וּלְהַזְכִּיר לְכָל הַמוֹשֶׁפְּחָה מַה הַרְבִּי מוֹצֵפָה מֵאַתְנֵן שְׁנַעֲשֵׂה בְקִשָּׁר לְמוֹצוֹת זְכִירַת יְצִיאַת מִצְרָיִם.

וּלְפָנַי שְׂנֵאֲחַל לָכֶם חֵג פֶּסַח כְּשֶׁר וְשִׂמַח נִזְכִּיר שֶׁהַשָּׁנָה בְּעָרַב פֶּסַח חָל מַעֲמֹד "בְּרֵפֶת הַחֲמָה", וְלָכֵן בְּשַׁעֲהַ מְקַדְּמַת מְאוֹד בְּבִקְרַ יוֹם רְבִיעִי, י"ד נִיסָן, נִפְגַּשׁ פְּלָנוּ – הוֹרִים וְתְלַמִּידִים, בְּמַעֲמֹד הַמְרָקֻז. פֶּרְטִים יְבוֹאוּ...

וְעַד אֲזוּ, נִבְרַךְ אֶת כָּלְכֶם בְּחֵג שִׂמַח מִתּוֹךְ תִּקְוָה וְאַמוּנָה שְׁלֵמָה שְׁעוֹד בְּשָׁנָה זוֹ נִזְכָּה לְקַיֵּם אֶת הַפֶּסַח כְּהַלְכָתוֹ בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי וְנִזְכָּה לְאָכַל מִן הַזִּבְחִים וּמִן הַפֶּסַחִים בְּגָאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה, נְאוּ!

המכתב מיעד לכל יהודי

אל בני ובנות ישראל בכל מקום שהם
ה' עליהם יחיו
שלום וברכה!

פסח – בסיס לכל החגים

חג הפסח, זמן חרותנו, אינו רק הראשון בין שלשת הרגלים (פסח, שבועות וסוכות), כִּי־אם גם ה"בסיס" לכל החגים. כך הרי חג השבועות, זמן מתן-תורתנו, קשור ישירות עם חג הפסח, וחג הסוכות מהווה תזכורת והמשך לחג הפסח, זכר לספות שבהן הושיב ה' את בני-ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים.

הלקחים מפסח עקריים וכלליים

בהתחשב במקום המרכזי שתופס חג הפסח בחיים היהודיים – ברור שהלקחים מן החג הזה הם עקריים וכלליים במדה נעלה ביותר, והרי – ככל עניני התורה (במובן "הוראה"), שהם נצחיים – הם בני תקף לכל הזמנים ולכל המקומות.

הענין הכללי של פסח – זמן חרותנו

מזה מובן שאפלו פרט מסים בעניני החג עשוי לשמש כהוראה יסודית. כל-שכן שהדבר אמור לגבי ענין כללי מתוך עניני החג, וכל-שכן וקל-וחמר שקד הוא לגבי ענין הקשור בעצם תכנון של החג, והוא – העבדה שחג הפסח הוא זמן חרותנו.

הפלא שביציאת מצרים

בדבר זה עצמו – ענין הגאֵלה וההשתחררות ממצרים – טמונות הוראות רבות, ועל אחת מהן נתעכב כאן. הפונה לגבי אפן הגאֵלה – הפלא העצום שבשחרור בני-ישראל מן השעבוד שבו היו נתונים במצרים, וכפי שהדבר מדגש במדה חזקה בתורה: "הנפסה אלקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי, במסות באתת ובמופתים גוי, ככל אשר עשה לכם ה' אלקיכם במצרים לעיניך".

עם ישראל במצרים – כמו עבר בבטן אמו

מצב ישראל לפני הגאֵלה היה של "גוי בקרב גוי". דבר זה מבטא שתי נקודות: בני-ישראל היו בארץ מצרים, עוד לפני הגאֵלה, במצב של "גוי" – לאום על-פי כל המובנים המקבילים; בעל שפה משלו, ארץ משלו (ארץ גֶשֶׁן) שבה חיו ופעלו, וכך הלאה. אלא שיחד עם זאת היו כגוי "בקרב" גוי, כפי שחכמינו זכרונם לברכה מתארים זאת: כְּעֵבֶר בְּבֶטֶן אִמּוֹ לִפְנֵי הַלְדָה. גם העבר בבטן אמו הוא, בעצם, דבר חי, שלם ומתפתח, בעל גוף משלם שיש לו ראש וכל האיברים. ברם, לאמתו של דבר, אין הוא מהנה פֶּלֶל כֹּל מְצִיאוֹת עֲצֻמָּאִית, אין לו שֶׁכֶל וְרָגֶשׁ מִשְׁלוֹ, לְכֹל מְקוֹם שֶׁהָאֵם הוֹלֶכֶת – לְשֵׁם הוֹלֵךְ הָעֵבֶר אוֹטוֹמָטִית, הוא נוֹזֵן רַק בְּמִזוֹן שֶׁהָאֵם אוֹכֶלֶת, וכך הלאה.

קרבת פסח – התחלת היציאה וההתנקות ממצרים

כך היה גם מצבם של בני-ישראל במצרים לפני הגאֵלה. הם אמנם היו "עם" מכל הבחינות, כאמור, ואפלו עם ארץ מיוחדת, תלבשת מיוחדת וכו', אבל הם היו פה משעבדים וכה נטמעים בין המצרים, עד שהיה אפשר לדמות שהם עובדים את העבודה-זרה, האליל המצרי, שהיה הטלה. ואז בא הענין של "לקחת לו גוי מקרב גוי", שראשיתו היתה בעבדה שבני-ישראל לקחו לעיני המצרים, כבש, בשעה שכאמור היו הכבשים ה"עבודה הזרה" של ארץ מצרים, והוכיחו שאינו אלא כבש לאכילה, הנאכל לאחר שהוא "מוכן" על-ידי אש (כמצוה על-ידי הקדוש-ברוך-הוא), לאכילה "ראשו על כרעיו ועל קרבו".

לפעמים הרגשת העצמאות היא טעות

כאן אנו לומדים הוראה:

אדם עלול להשלות את עצמו ואת שמסביב לו שהוא, כפיכול, אדם עצמאי, בעל שכל משלו ורגש משלו, וכדומה, וכאשר אומרים עליו שהוא משעבד ועובד ל"עבודה-זרה" של הסביבה הנכרית ושל העמים שמסביבו – הוא טוען שהוא בן-חורין ובלתי-תלוי.

אדם משחד – אינו מרגיש את הגלות

פיצד יכולה להנצר הנחה כזו וטעות חמורה כזו? אלא שדבר זה עצמו הוא תוצאה מן "המכירה העצמית" לעבדות: הרדיפה אחרי הלך הרוח הרעיוני של הסביבה ושל גויי הארץ ("ראשו"), או אחרי ספוק תאוות הכבוד או תאוות אחרות (הנכילות בנושא הכללי של תאוות האכילה – "קרבו"), או אחרי אינסטינקטים נמוכים יותר ("פרעיו"), או אחרי פלם יחד – עד שאינו אלא כבחינת "עבר במעי אמו", אם כי בהיותו משחד מקנאה, תאוה וכבוד, או, בנופר-לעיל, "ראשו על פרעיו ועל קרבו" – אין הוא חש פלל בגלותו הנוראה בשפלותה כ"עבד לעבדים", לעובדי עבודה-זרה, ועד כדי כך שהוא משלה את עצמו כאלו הוא אדם בן-חורין.

על ידי בטול לה' יוצאים ממצב הגלות

בא חג הפסח ומלמדנו שאפלו במצב כמותאר לעיל, הרי אם רק זכר האדם את "ויאמר ה' אל משה", את תורת משה, יהיה מסוגל לבצע את "ושחטו אותו" טביחת ה"עבודה-זרה" שלו, ולשרפה "צלי אש, ראשו על פרעיו ועל קרבו", לשרף את הכל באש של "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך", עד שיהיה אצלו "פלה שארי ולבבי, צור לבבי וחקקי, אלקים לעולם", שגופו ונשמתו כלים תמיד לאלקות.

על ידי הבטול לה' יוצאים בפעל מהגלות

ויהא אז הענין של "לקחת לו גוי מקרב גוי", הקדוש-ברוך-הוא יהפך אותו מן הקצה אל הקצה, מן העבדות השפלה ביותר אל החרות

האמתית, ככתוב: "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על החר הזה". – יציאת מצרים וחרות אמתית קשורות בעבודת ה', כפי שחכמינו זכרונם לברכה אומרים: "עבדי הם" (בני ישראל הם עבדי ה', וממילא –) "ולא עבדים לעבדים".

לזכור את יציאת מצרים במעשה בפעל

הרי מצות-עשה מן התורה על כל יהודי להזכיר ולזכור את יציאת מצרים בכל ימי השנה, בימים ובלילות. עליו לעשות את כל התלוי בו, שלא ישאר הדבר בזרון בלבד, כי אם שיבוא לידי הגשמה בחיי היום-יום. אז עוזר הקדוש-ברוך-הוא להשתחרר מ"מצרים" ולהגיע לעצמאות וחרות אמתית, וההשתחררות באה באפן של "אותות ומופתים" עד "לעיניך", בצורה ברורה ומשמעותית עד שהדבר נראה לעינים.

קיום מצות זכירת יציאת מצרים בכל יום מחזק את הגאולה

יברך ה' ויגדלנו, שחג הפסח עוזר את כל אחד לערוך הערכה נכונה ובלתי-מטעית של המצב בו הוא נמצא לגבי "זמן חרותנו", הן כפרט והן כחלק מן הכלל, בחייו האישיים ובחייו והתנהגותו החברתיים, ושמצות זכירת יציאת מצרים ביום ובלילה בכל ימות השנה תחזק ותעמיק את הגאולה ואת החרות.

שכן בזה, כבכל עניני טוב וקדשה, יש תמיד מקום לקיים את הצווי "מעלין בקדש".

מוגאלה פרטית נזכה לגאולה כללית

ומוגאלה הפרטית בקרוב לגאולת כלל ישראל, ובאפן שהיה בגאולה הראשונה, "במסת באתת ובמופתים" ולמעלה מזה – פהבטחה "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", שאפלו לגבי הנסים של יציאת מצרים יהיו אלה נפלאות, בביאת משיח-צדקנו, בקרוב ממש.

בברכת חג פסח כשר ושמח

שמות החג

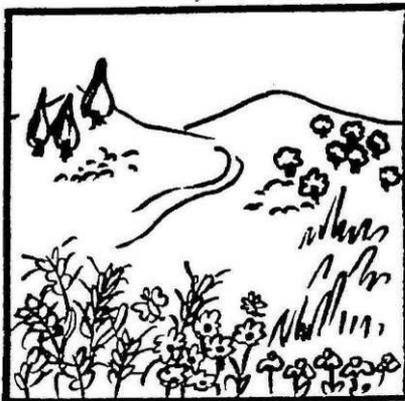
"חג הפסח" על שם הנס שבעת מפת בכורות פסח ה' ודלג על פתי בני-
ישראל, ולא הרג בכוריהם כשם שעשה בכורי מצרים.

"חג המצות" על שם המצוה לאכל בו מצות.

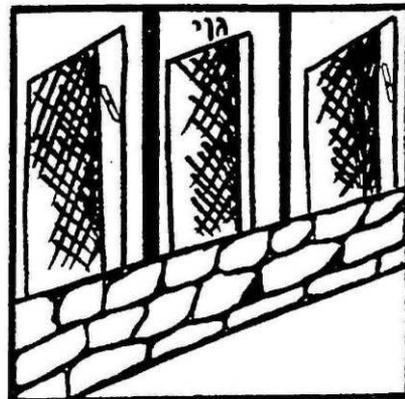
"חג האביב", פי החג חל בתקופת האביב בכל שנה ושנה, ובו גם יצאנו
ממצרים.

"חג החרות", לזכר יציאת בני-ישראל ממצרים לחרות באותות ובמופתים
לאחר עבודת פרך של מאות שנים.

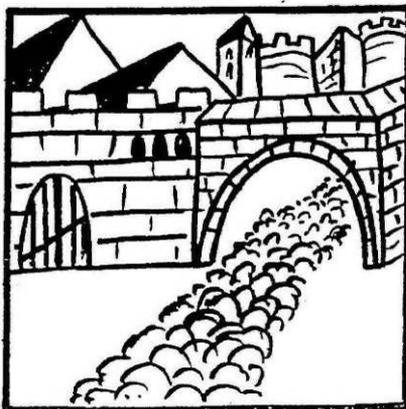
חג האביב

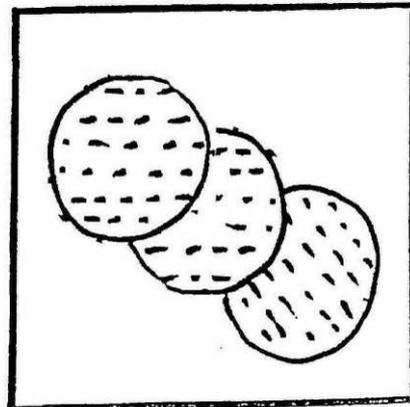
חג הפסח

חג החרות

חג המצות

פְּרִשַׁת הַחֹדֶשׁ

בְּשֶׁבֶת ראש־חֹדֶשׁ נִסָּן, אוֹ הַקּוֹדֶמֶת לָהּ, קוֹרְאִים אֶת פְּרִשַׁת הַחֹדֶשׁ, בַּהּ הַקְדוּשָׁת־בְּרוּךְ־הוא מְלַמֵּד אֶת מֹשֶׁה, כִּי חֹדֶשׁ נִסָּן, בּוֹ יֵצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וּנְבַחְרוּ לָעָם, הוּא הַחֹדֶשׁ הַחֲבִיב בְּיוֹתֵר לְפָנָיו וְהוּא יִהְיֶה רֵאשׁוֹן לַחֲדָשִׁים. חֹדֶשׁ זֶה הוּא בְּתַקוּפַת הָאָבִיב, וְרִמְזוֹ לְכַךְ הַמִּלָּה: "אָבִיב" אָב לִ"ב, כְּלוּמַר רֵאשׁוֹן לִ"ב הַחֲדָשִׁים. בְּפִרְשָׁה זוֹ נִזְכָּר גַּם עֲנִין קָרְבַּן הַפֶּסַח, כְּדִי לְהַזְכִּיר לְעַם־יִשְׂרָאֵל לְהַכִּין אֶת הַקָּרְבָּן וּלְהַתְּכִינֵהוּ לְעֹלֹת לְרַגֵּל. חֹדֶשׁ נִסָּן, מְזַלֵּז הוּא טְלָה, כִּי הֵיוּ מִקְרִיבִים בּוֹ טְלָה לְקָרְבַּן פֶּסַח. יַעֲזֹרְנוּ הַקְדוּשָׁת־בְּרוּךְ־הוא לְקַיֵּם כְּכֹר בְּשָׁנָה זוֹ אֶת מִצְוַת הַקְּרִבַת קָרְבַּן הַפֶּסַח בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, אָמֵן!

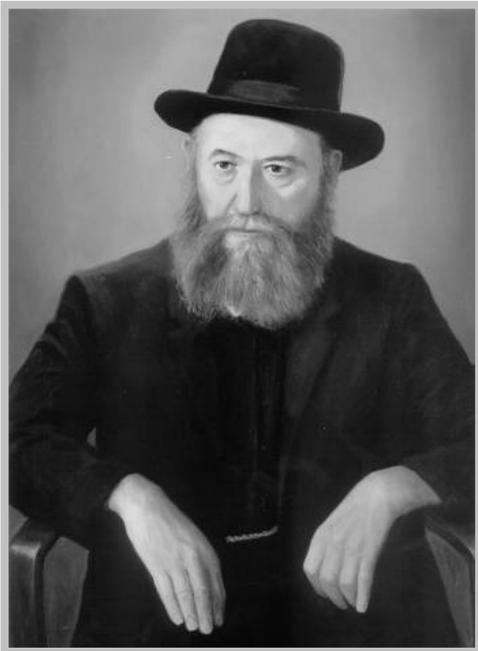
בְּרֵפֶת הָאֵילָנוֹת

הַיּוֹצֵא בַּיּוֹם נִסָּן וְרָאָה אֵילָנוֹת שְׂמוּצִיאִין פְּרַח, צָרִיךְ לְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא חָסַר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם וּבָרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת לִיהֲנוֹת בְּהֵם בְּנֵי אָדָם". וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא בַּפֶּעַם רֵאשׁוֹנָה שְׂרוּאָה בְּכָל שָׁנָה.

זְמַן בְּרֵפֶת הָאֵילָנוֹת הוּא בְּחֹדֶשׁ נִסָּן בְּלִבָּד וְאֶפְשָׁר לְבָרְכָהּ כָּל עוֹד יֵשׁ פְּרִיחָה לְפָנָי שֶׁיֵּצְאוּ הַפְּרוֹת מֵהָאֵילָן.

קָרְבָּנוֹת הַנְּשִׂאִים

כְּשֶׁנַּחֲנֵךְ הַמִּשְׁכָּן הַקְּרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֶת קָרְבָּנוֹתֵיהֶם לְמִזְבֵּחַ בִּ"ב הַיָּמִים הָרֵאשׁוֹנִים שֶׁל חֹדֶשׁ נִסָּן, כָּל יוֹם הָיָה נְשִׂיא אַחַר מִקְרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ. בְּכָל יוֹם מִיָּמִים אֵלוֹ נִזְהָגִים לְקַרְא אֶת "קָרְבַּן הַנְּשִׂא" שֶׁל אוֹתוֹ יוֹם מִפְּרִשַׁת נְשִׂא. בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן מִתְּחִלָּים מְנַיֵּה בְּיוֹם כְּלוּת מֹשֶׁה וְכוּ' וּבְיוֹם הַי"ג אוֹמְרִים "זֹאת חֲנֻפַת הַמִּזְבֵּחַ" וּמְשִׂיכִים בְּפִרְשַׁת בְּהַעֲלוֹתָךְ עַד "כֵּן עָשָׂה אֶת הַמְּנוֹרָה", וְלֵאחַר מִכֵּן יֵשׁ לוֹמַר "יְהִי רְצוֹן" כְּמוֹפִיעַ בְּסִדּוֹר, וְגַם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּים אוֹמְרִים אוֹתוֹ.

ב' ניסן

יום היארצייט של פבוד-קדשת
אדמו"ר רבנו שלום-דובער -
מוהרש"ב - מליובאוויטש נשמתו-
עדן.

בשנת תרע"ו נאלץ הרבי לעזוב את
ליובאוויטש בעקבות מלחמת העולם
הראשונה, ועבר לעיר רוסטוב. שם
נשאר עד להסתלקותו במוצאי-שבת-
קדש פרישת ויקרא, אור ליום ראשון
ב' ניסן תר"פ ושם מנוחתו פבוד.

י"א ניסן - שנת המאה ושבע

הרבי נשיא דורנו נולד ביום ששי
י"א ניסן תרס"ב לאביו הרב המקפל
לוי-יצחק ולאמו הרבנית חנה. על
לדתו מספר שהוריו קבלו ששה
מברקים מהרבי הרש"ב ובהם ברכות
והוראות מה לעשות בילד, פגון:
הקפדה על נטילת ידים לפני כל
ארוחה, הכנת כפה וטלית-קטן עבורו.
הרבי הרני"צ התבטא: "בשנת תרס"ב
היו גזרות רעות על כלל עם-ישראל
וקדם חג הפסח נתבטלו בדרך גס".

ביום זה מתועדים ומקבלים
החלטות טובות בנוגע להתקשרות
לרבי, בהוספה בלמוד תורתו ובקיום הוראותיו.

שַׁבַּת הַגְּדוֹל

שַׁבַּת שְׁלֹפְנֵי הַפֶּסַח קוֹרִין אוֹתוֹ "שַׁבַּת הַגְּדוֹל", לְפִי שְׁנַעֲשֶׂה בּוֹ נִם גְּדוֹל... וּכְשֶׁלְקָחוּ יִשְׂרָאֵל פֶּסַחֵיהֶם בְּאוֹתוֹ שַׁבַּת (שָׁחַל אוֹתָהּ שָׁנָה בִּי נִסָּן) נִתְקַבְּצוּ בְּכוֹרֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם אֶצֶל יִשְׂרָאֵל וּשְׂאֵלוֹם: לָמָּה זֶה הֵם עוֹשִׂין כֹּדֶ? אָמְרוּ לָהֶם: זֶכֶחַ פֶּסַח הוּא לֵה' שִׁיְהַרְגַּ בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם. הִלְכוּ בְּכוֹרֵיהֶם אֶצֶל אֲבוֹתֵיהֶם וְאֵל פְּרַעֲהַ לְבַקֵּשׁ מֵהֶם שִׁישְׁלָחוּ אֶת יִשְׂרָאֵל, וְלֹא רָצוּ. וַעֲשׂוּ הַבְּכוֹרוֹת עִמָּהֶם מִלְחָמָה וְהָרְגוּ הַרְבֵּה מֵהֶם. וְזֶה שַׁבְּתוֹב: "לְמַפָּה מִצְרַיִם בְּבְכוֹרֵיהֶם". (וְלֹא נֹאמַר "לְמַפָּה בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם") וְקִבְּעוּ נִם זֶה לְזַכְרוֹן לְדוֹרוֹת בְּשַׁבַּת וּקְרָאוּהוּ "שַׁבַּת הַגְּדוֹל".

הַזְּכָרוֹן לְנִם זֶה נִקְבַּע לְשַׁבַּת שְׁקָדָם הַפֶּסַח, וְלֹא כִּבְשָׂאֵר הַמוֹעֲדִים שְׁנִקְבְּעוּ לְפִי הַיּוֹם בַּחֲדָשׁ. לְפִי שְׁבִי' נִסָּן מֵתָה מֵרִים וְקִבְּעוּ בּוֹ תַעֲנִית בְּשָׁחַל בַּחֹל.

דְּרִשַׁת הַרְב

נִחְגּוּ בַקְהֵלוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁהַרְב דוֹרֵשׁ הַלְכוֹת פֶּסַח בְּשַׁבַּת הַגְּדוֹל, אִם אֵינוֹ עָרַב פֶּסַח (שְׂאֵז מְקַדִּימִים אֶת הַדְּרִשָּׁה לְשַׁבַּת שְׁלֹפְנֵי שַׁבַּת הַגְּדוֹל).

וְהַעֲקָר לְדָרֵשׁ וּלְהוֹרוֹת לָהֶם דְּרָכֵי ה' וּלְלַמֵּד לָהֶם הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן וְלֹא בַפְּלִפּוּלִים שְׂאֵינָם נוֹגְעִים לְמַעֲשֶׂה.

אֲמִירַת הַהַגְּדָה

מִנְהַגְנוּ לְקִרְאָה בְּשַׁבַּת הַגְּדוֹל לְאַחַר תְּפִלַּת מִנְחָה, אֶת הַהַגְּדָה מִ"עֲבָדִים הָיִינוּ" עַד "לְכַפֵּר עַל כָּל עוֹנוֹתֵינוּ". לְפִי שְׁבִישַׁבַּת הַגְּדוֹל הֵיטָה הַתְּחִלַּת הַגְּאֻלָּה וְהַנְּסִים.

בְּעוֹר חֲמִיץ

חֲמִיץ אֲסוּר בַּפֶּסַח בְּאֲכִילָה וּבַהֲנָאָה. וּמִצְוַת־עֲשֶׂה מִן הַתּוֹרָה לְבַעַר אֶת הַחֲמִיץ בְּעָרַב פֶּסַח.

בְּנוֹסֶף לְאֲסוּרֵי הָאֲכִילָה וְהַהֲנָאָה מִהַחֲמִיץ בַּפֶּסַח, אֲסָרָה הַתּוֹרָה שְׁנַחֲזִיק בְּרִשׁוֹתֵינוּ כָּל דְּבַר־חֲמִיץ בְּיַמֵּי הַפֶּסַח. וְזֶהוּ אֲסוּר "כָּל יִרְאָה וְכָל יִמְצָא", דִּהְיִינוּ שְׂלֵא נִרְאָה בְּרִשׁוֹתֵינוּ כָּל דְּבַר־חֲמִיץ, וְלֹא יִמְצָא בְּרִשׁוֹתֵינוּ חֲמִיץ אֶף אִם אֵין אָנוּ רוֹאִים אוֹתוֹ.

מהו חמץ?

כל אחד מחמשת מיני הדגן (חטה, שעורה, כסמית, שפלת-שועל ושיפון), שבא במגע עם מים, לאחר שנתלש מן הקרקע, וגם המאכלים והמשקאות הנעשים ממינים אלה (לחם, עוגות ומאפים למיניהם וכן בירה, שמרים, ויסקי) - הם חמץ. בפסח, החמץ נאסר באסור אכילה ובאסור הנאה, ואסור שימצא ברשותו של יהודי.

קטניות

בדורות מאחרים יותר אסרו חכמי ישראל גם אכילת קטניות, בגלל הדמיון לחמשת מיני דגן וכן משום שבימות השנה מצוי שמתערב קמח דגן בקטניות. בגדר קטניות נכללים: שעועית, ארז, פול, תירס, אפונה, חומוס, דחן, חרדל, כסמית, כמון, כרפס, עדשים, פרג, קנבוס, שמשם, שעועית, תורמוס, תירס וכדומה.

בחלק מקהלות עדות המזרח, נהוג להתיר אכילת קטניות בפסח, אך זאת רק לאחר זהירות מיוחדת, נקוי וברור יסודי וקפדני לפני חג הפסח וודאות מחלטת שיצרו ונארוזו כ"כשרות לפסח".

בטול חמץ

אין עוברים על אסור "בל יראה ובל ימצא" בחמץ שאינו שלנו, שנאמר: "לא יראה לך". ופרשו רבותינו זכרונם לברכה: "שליך אין אתה רואה, אבל רואה אתה של אחרים ושל הפקר. ולפיכך מן התורה אם הפקיר את חמצו, כבר יצא ידי חובתו ושוב אינו עובר על חמץ זה בלאו, אף אם הוא נשאר בביתו. אך מפני שני טעמים קבעו חז"ל שלא די להפקיר את החמץ:

א. משום שחששו שלא יהיה ההפקר בלב שלם.

ב. מפני שאם ישאיר את החמץ בבית, עלול הוא לשפח בתוך הפסח ולכוא חסוֹשֵׁלּוֹם לאכל ממנו. (ואסור האכילה וההנאה הוא פמוכן גם בחמץ של הפקר).

מכירת חמץ

כדי להתגבר על שני החששות האמורים, תקנו חז"ל שבנוסף לבדיקת החמץ ולבטולו והפקרתו, נמכר לגוי את החמץ שאיננו מבערים. מכירה זו היא מכירה גמורה על-פי דין והמוכר אף מקבל על עצמו בקנין גמור שלא לחזור בו ממנה. ולכן אין מקום לחשש כמו בהפקר, שפא לא היה זה בלב שלם.

בנוסף לעצם המכירה, צריך לסגר את כל החמץ הנמכר לנכרי לתוך מקום מיוחד ומסמן באפן ברור, כך שלא יבואו חסוֹשֵׁלוֹם לאכל ממנו או להנות ממנו בשוגג בפסח.

לאחר הפסח, הגוי מוכר את החמץ בחזרה ליהודי.

מה מוכרים

יש פוסקים שהתירו למכר חמץ גמור רק במקום הפסד מרבה, כגון בעל חנות שיש לו כמיות גדולות של חמץ. אבל אנו נוהגים למכר גם חמץ גמור בכמות קטנה. ואדמו"ר ה'צמח-צדק' היה מוכר במכירת החמץ חתיכת חלה, והיה אוכל ממנה בצאת החג - לאחר קניית החמץ בחזרה מהגוי.

נפח שטר הרשאה למכירת חמץ

אני החתום מטה נותן בזה יפוי פוח לרב ... להיות שליח ומרשה במקומי למכר בערב הפסח את כל המיני חמץ ותערובות חמץ, בעלי חיים הנזונים מחמץ, וחמץ נקשה. הן שלי או שיש לי או לבני-ביתי איזה חלק ושתפות או אחריות בהם. הן הנמצאים ברשותי במקומות השיכים לי או הנמצאים בידי אחרים וכן אני נותן בזה יפוי פוח לרב הנ"ל להשפיר את כל המקומות שנמצא בהן איזה פרט מהאמור לעיל, בפתובות פדלהלן. ויכול הרב הנ"ל למכר את כל מיני החמץ וכו' ולהשפיר את המקומות הנ"ל למי שירצה ובאפן שירצה הן בעצמו והן על-ידי שלוחו או בא-פוחו.

זמן מכירת חמץ

אפשר למכר את החמץ כל עוד הוא מתר בהנאה, דהינו עד סוף זמן בעור חמץ. אבל משעה זו ואילך, חיבים לבער מיד כל חמץ שנמצא ברשותו של ישראל. ואפלו לאחר הפסח אסור להנות מחמץ שעבר עליו הפסח.

ספון החמץ

את מוצרי החמץ שלא מבערים, וכן את פלי החמץ, יש לרפז בארון או בחדר מיוחד סגור ונעול, שעליו יצין בשלט בולט: "חמץ". חמץ שלא נמפר לגוי מגדר כ"חמץ שעבר עליו הפסח" והוא נשאר באסורו המחלט לעולם, ואסור לסחר בו או להנות ממנו בכל דרך אחרת.

פלים לפסח

רצוי ונכון שבכל בית יהודי יהיו מערכות פלים נפרדות לפסח. את פלי הפסח מאחסנים כל ימות השנה במקום מיוחד, שמור מפני מגע עם חמץ, ולקראת חג הפסח מוציאים אותם לשמוש. מי שאין ביכולתו ליחד פלים לפסח יכול להכשיר את פלי החמץ בהכשרה מיוחדת. גם את המטבח יש להכשיר לקראת הפסח. ובגלל הקשי בהכשרת הפירים לבשול והתנור לאפיה - רבים מעדיפים להשתמש בכירים ובתנור מיוחדים לפסח.

הגעלת פלים

פלי חמץ שרוצים להשתמש בהם בפסח, חיבים להגעילם. ההגעלה נעשית על-ידי הכנסת הפלים למים רותחים שעולים מהם בועות. יש נוהגים להגעיל גם פלים חדשים שרוצים להשתמש בהם בפסח. ישנם פלים שלא מספיקה להם הגעלה כדי להכשירם לשמוש בפסח, וצריכים לעשות להם "לבוץ" כלומר, מחממים אותם באש, עד שהם נראים בצבע לבן כמו האש. יש הרבה פרטי דינים בהלכות הגעלה ולא את כל הפלים ניתן להכשיר לפסח, לכן משתדלים שהמקום שבו עושים את ההגעלה יהיה קרוב לרב שמצוי בהלכות אלו.

בדיקת חמץ

אור לארבעה-עשר בניסן בודקים את החמץ לאור הנר בכל פנות הבית, לאחר נקיון הבית ומרוקו ביסודיות לקראת החג. את בדיקת החמץ עורכים מיד עם רדת החשכה והיא נועדה לודא שאכן לא נשאר אפלו חמץ פלשהו בבית. סדר הבדיקה: נוטל נר שענה, שקית, נוצה וכף-עץ. מאירים באמצעות הנר ובודקים בחרים ובסדקים בכל מקום שמכניסים שם חמץ לפעמים. את החמץ שמוצא מכנים לשקית באמצעות הנוצה. נהוג להניח בפנות

הבית - לפני תחלת הבדיקה - עשרה פתיתי חמץ עטופים בשקית או גיר, ובעת הבדיקה לאספם בשקית.

לאחר הבדיקה, יכרך את החמץ שמצא יחד עם הנר, הנוצה וכף העץ בתוך השקית, ויניח את השקית במקום שמור על-מנת שלא יתפזר החמץ על-ידי תינוקות או בעלי-חיים. לאחר מכן, יש לומר את הנסח של פטול החמץ המיוחד, פנדפס בהגדה.

בדיקה לאור הנר

חכמים תקנו שבדיקת חמץ תהיה לאור הנר דוקא. ולכן מקומות שמנקים אותם לפני זמן בדיקת חמץ כדי להשתמש בהם בפסח, כמו ארונות מטבח וארונות בגדים וכדומה, צריך לבדקם בלילה לאור הנר. אבל אין מברכים על בדיקת חמץ שנעשית לפני אור לארבעה-עשר בניסן.

תענית בכורות

הבכורות מתענים בערב פסח, וזכר לנס שנעשה לבכורי ישראל שנצלו מ"מפת בכורות". ונוהגים הבכורות להשתתף בפקר בסעודת מצוה, כגון סיום למוד מסכת. השתתפות בשמחת הסיום פוטרת את הבכור מלצום בהמשך כל היום.

בכור קטן קדם בר-מצוה פטור מהתענית, ואביו צריך להתענות במקומו. ומוכן שאם האב משתתף בסיום מסכת, הרי הוא נפטור מחיוב זה.

שֵׂרֶפֶת חֶמֶץ

בְּעֶרְב פֶּסַח מְמַהְרִים לְסִים אֶת אֲרוּחַת הַחֶמֶץ הָאֲחֵרוֹנָה עַד סוֹף זְמַן אֲכִילַת חֶמֶץ. יוֹצְאִים לְשַׂרֵּף אֶת הַחֶמֶץ שֶׁנִּזְתֵּר בְּבֵית וְכֵן אֶת הַשְּׂקִית וְכֵן אֶת הַחֶמֶץ שֶׁנֶּאֱסַף בְּ"בְדִיקַת חֶמֶץ" אִמֶּשׁ. שֵׂרֶפָה זֶה צְרִיכָה לְהַעֲשׂוֹת קֹדֶם סוֹף זְמַן בַּעֲוֹר חֶמֶץ. בְּתֵם הַבַּעֲוֹר מִבְּטָלִים וּמִפְקִירִים אֶת הַחֶמֶץ שְׂאוּלֵי גִשְׂאֵר וְקִים בְּמִקּוֹם הַסְּמוּי מִן הָעֵינַן וְאוֹמְרִים אֶת גִּסַּח הַבְּטוּל הַמִּיחָד לְשַׂעָה זֶה, כְּנִדְרָם בְּהַגְדָּה.

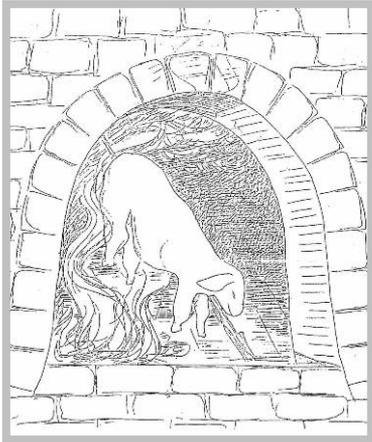
בְּטוּל חֶמֶץ

בַּעַת שֵׂרֶפֶת חֶמֶץ מִבְּטָלִים אֶת הַחֶמֶץ בְּלִשׁוֹן זֶה: "כָּל חֶמֶירָא וְחֶמֶיעָא דִּאֲכָא בְּרִשׁוּתֵי דְחֻזִּיתִיה וְדָלָא חֻזִּיתִיה דְּחֻזִּיתִיה וְדָלָא חֻזִּיתִיה דְּכַעֲרִיתִיה וְדָלָא כַעֲרִיתִיה לְבָטַל וְלִהְיוּ הַפְּקָר כַּעֲפָרָא דִּאֲרַעָא". וְתַרְגּוּם מִלִּים אֵלּוּ הוּא: "כָּל שְׂאוֹר וְחֶמֶץ שֶׁיֵּשׁ בְּרִשׁוּתֵי, שְׂרִיאִיתוֹ וְשִׂלָּא רִיאִיתוֹ, שְׂבַעֲרִיתוֹ וְשִׂלָּא כַעֲרִיתוֹ וְכַטַּל וְיִהְיֶה כַּעֲפֹר הָאָרֶץ". נוֹהֲגִים לֹאמַר בְּשַׁעַת הַבַּעֲוֹר תְּפִלוֹת שֶׁיִּזְכְּנוּ הַשֵּׁם-יִתְבָּרַךְ וְנִנְצַל מֵאִסוּר חֶמֶץ, וְכֵן נוֹכַח לְבַעַר אֶת הַחֶמֶץ - יִצְרֵה־הָרַע אֲשֶׁר בְּלַבְנוּ.

ערב פסח

אסור לאכל מצה בערב פסח, כדי שתהיה אכילת מצת-מצוה בליל-הסדר לתאבון. ומטעם זה נוהגים שלא לאכל מצה מראש-הדש ניסן ויש שנמנעים מאכילת מצה שלשים יום קדם הפסח. ובערב פסח אין אוכלים גם מכל המינים שמכניסים לחרות ולמרור.

חצות היום

בזמן שבית-המקדש היה קיים, היו כל ישראל מביאים בערב פסח את קרבן הפסח. מועד הקרבנות הוא החל מחצות היום, ולכן החל מחצות היום של ערב פסח אין עושים מלאכה שלא לצורך היום. לאחר תפלת מנחה אומרים את 'סדר קרבן פסח' הנדפס בהגדה, מתוך צפייה לבנין בית-המקדש במהרה בימינו.

קרבן החג

בערב פסח היו שוחטים את קרבן הפסח.

את הקרבן היו שוחטים בשלש קבוצות, וגם ישראל יכול לשחטו. כשהקבוצה הראשונה נכנסת, נועלים את דלתות העזרה, ומתחילים לשחט את הפסח. במשך כל הזמן היו הלויים אומרים את ההלל בשירה ובזמרה, ואם גמרו, קראו שוב. אם גמרו פעם שניה היו קוראים פעם שלישית. אך מפיון שהפהנים היו זריזים וסימו במהירות רבה את העבודה, לא קרה אף פעם שקראו שלש פעמים.

בכל פעם שגמרו את ההלל, תקעו הפהנים בחצוצרות, תקיעה, תרועה ותקיעה. הפהנים היו עומדים בשורות, ובידיהם היו פזיכים של כסף ושל זהב, והם היו מעבירים את הדם של הקרבן מאחד לשני, כדי שכלם יתעסקו במצוה. לאחר מכן השלימו את כל המלאכה שגשאר לה עשות בקרבן, והקבוצה השניה היתה נכנסת. שוב היו מתחילים מתחלה, וכן בקבוצה השלישית.

את קרבן הפסח אסור לבשל, אלא חיבים לאכל אותו "צלי", שזה מראה על חסר בזמן, כמו שהיה לאבותינו פשיטאו ממצרים. גם אסור לשפר עצם מהקרבן, ולא להשאיר ממנו לבקר המחרת.

מצות מצנה

מנהגנו לאכל מצות-יד בלבד, ולהזהר מלהשרות את המצה במים או בכל משקה אחר, מפנין שהופכת להיות "מצה שרויה" עליה הקפידו רבותינו מאוד שלא לאכלה. לכן, בנטילת ידים ל"מים אמצעיים" או "מים אחרונים" במשך כל ימי החג, אין להעביר על השפתים את הידים הרטבות, מחשש שנשארו עליהן פרורי מצה העלולה להיות מצה שרויה.

קטנים ותינוקות שקשה להאכיל אותם באפן אחר, אפשר להקל ולתת להם מצה שרויה ובמקרים מסימים אפלו קטניות. וכמוכן שבכל מקרה כזה צריך לשאל רב ולעשות לפי מה שיפסק. אבל בנוגע למצות-מכונה, כתב הרבי שלא לתת מהן אפלו לתינוקות.

מצות שמורות

נאמר בתורה: "ושמרתם את המצות". מפאן שיש צרך בתשומת-לב מיוחדת שהמצות לא יבואו, הס-ושלום לידי המוץ. והמהדרים שומרים את החטים כבר משעת הקצירה שלא יגעו בהם מים.

מצה שמורה, היא מצה שהחל משעת הקצירה שומרים ומקפידים שהחטים לא יבואו במגע עם לחות או רטיבות פלשהי. בליל-הסדר אוכלים מצה לפחות שלש פעמים. פעם אחת - בתחלת הסעודה לאחר ברפת "המוציא" וברפת "על אכילת מצה". פעם שנייה - בעת אכילת "כורך", שהוא פריך של מצה ומרור. פעם שלישית - "אפיקומן", אכילת המצה שחותמת ומסימת את הסעודה. הפמות המינימלית שיש לאכל בכל פעם היא "כזית" (27 גרם). יש להקפיד שמשך אכילת ה"כזית" יהיה בזמן קצר ככל האפשר ולא יותר מארבע דקות.

ליל הסדר

"ליל הסדר" בשמו פן הוא. מנהגי ליל-הסדר נקראים "סדר" משום שהם ערוכים בצורה מסודרת ומתכננת. ה"סדר" הזה מוכיח, כי את העולם מכון הקדוש-ברוך-הוא ואין שום מקריות בהנהגתו את העולם.

ליל-הסדר הוא ארוע מרפזי בפסח וכו' מתאחד העם היהודי בשלחן משתף - במצוות, מנהגים ותכנים המאפיינים את כל עדות ישראל בתפוצות העולם.

מצוות הלילה

בליל-הסדר, ישנן ארבע מצוות מן התורה:

א. אכילת מצה.

ב. אכילת קרבן פסח. ומצוה זו אינה נוהגת בזמן שאי-אפשר להקריב קרבן פסח.

ג. אכילת מרור. וכשאינן קרבן פסח, אין מצוה זו נוהגת מן התורה אלא מדרבנן, כדלהלן.

ד. לספר ביציאת מצרים.

אנשי כנסת הגדולה תקנו את נסח ה"הגדה של פסח", ובכל קהלות ישראל מקימים את המצוה על-ידי אמירת ההגדה.

ישנן עוד שתי מצוות שהן מדברי החכמים, והן:

א. אכילת מרור בזמן הזה, אף שאין מקריבים קרבן פסח.

ב. שתית ד' כוסות יין.

מנהגי ה"סדר"

כדי לקיים את המצוות הללו, וגם כדי לעשות זכר לקרבן פסח וחיגיגה, תקנו חכמים זכרונם לברכה, את כל הסדר הזה: הסבה, פרפס, יחין, וכיו. בכל הדברים האלו יש זכר לעבודות שממנה יצאו אבותינו, וספור הנסים שהיו בזמן יציאתם ממצרים.

בפסח יש מנהגים רבים, ומקפידים מאוד לקיים את המנהגים שעוברים מדור לדור ללא שנוי. גם הנסח שבו מבארים את סימני הסדר ואת ארבע הקשיות הוא מדיק מאוד. הרבי נשיא דורנו הקפיד לומר את ארבע הקשיות בנסח זה באידיש וכן פשהיה מסדר את הקערה היה אומר את מה שעושה לפי הנסח המובא בהמשך.

ערוב תבשילין

לפי הדין אסור להכין תבשילים מיום-טוב לשבת. לכן, כאשר החג חל בערב שבת, תקנו חכמים לשיר ממה שמבשלים בערב החג לצורך שבת, ועל-ידי-זה מתר להכין אכל מיום-טוב לשבת, פי ערבו את הבשול של ערב יום-טוב עם הבשול של שבת וההכנה לשבת התחילה מערב החג, כשעדין היה חול. יש לקחת מצה עם תבשיל (דג וכדומה), ולומר את נסח הערוב המופיע בסדורי התפלה.

הדלקת נרות

עם פניסת החג מדליקים נרות לכבוד החג. מברכים "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וצונו להדליק נר של יום טוב" ולאחר-היא מברכים: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה".

השלחן והקערה

את שלחן הסדר עורכים בכלים נאים ופורשים עליו מפה מהדרת. עורך הסדר יושב בראש השלחן ולידו מניחים את המצות והקערה. מצד שמאל של מושב כל אחד מהגברים מכינים את פריית ההסבה.

מכינים יין אדם או מיץ-ענבים וגביעים. גם הנשים והפנות חיכות במצוות הלילה הזה אבל אינן נוהגות בהסבה. כל מי שהגיע לגיל חנוך מוזגים לו פוס יין, כדי שיקים את מצות ארבע פוסות. במרכז השלחן מניחים גביע גדול הנקרא "פוסו של אליהו". בערב הזה נוהגים בגנוני מלכות ואצילות פדרפם של בני-חורין.

כדי לקיים את ליל-הסדר פהלכתו יש צורך בשורה של הכנות על-מנת להבטיח את השלמות ההלכתית של שלחן הסדר על כל פרטיו. יש להכין יין, מצות, גביעים, עלי-חפה או חזרת ל'מרור' - להזכיר את מרירות חיי עם-ישראל במצרים. בצל או תפוחי-אדמה ל'כרפס'. חרסת - זכר לשיט שבו עבדו אבותינו בפרך ומי-מלח. כמו-כן יש לצלות מעט בשר (צואר עוף) ל'זרוע' - זכר לקרבן הפסח, וביצה מבשלת - זכר לקרבן חגיגה. כל זה, פמוכן, פתוספת לסעודת החג.

סדור הקערה

יסדר על שלחנו קערה בג' מצות מנחות זו על זו: הישראל ועליו הליו ועליו ה'כהן. ועליו לימין - הזרוע, וכנגדו לשמאל - הביצה. תחתיהם באמצע - ה'מרור'. תחת הזרוע - ה'חרסת', וכנגדו תחת הביצה - ה'כרפס', ותחת ה'מרור' - החזרת שעושים 'פורך':

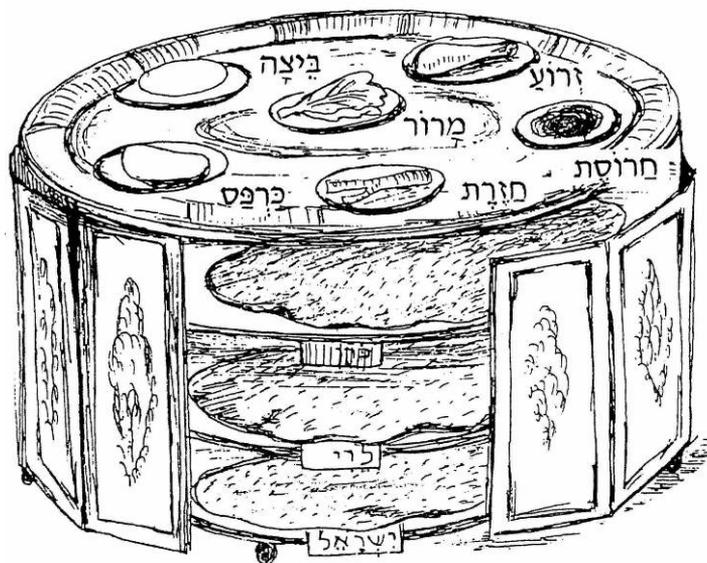
לוקחים שלש מצות פפופות מעט (שיש להן מעין בית-קבול) ומניחים אותן על-גבי קערה. את הפריטים מסדרים על המצות (המכסות במפת-בד או מפית ניר וכדומה) בצורה של שני נקדות "סגול", זה תחת זה. פסגול העליון: זרוע מימין, ביצה משמאל, ומרור באמצע. ובסגול התחתון: חרסת מימין, כרפס משמאל, ושוב מרור באמצע.

זרוע ביצה

מרור

חרסת כרפס

מרור

הזרוע והביצה

בזמן שבית-המקדש היה קיים, היו מנחים על שלחן הסדר בעת אמירת ההגדה - מצה, מרור, חרסת וקרפן הפסח. לאחר חרפן הבית, תקנו חכמים שיהיו על השלחן שני תבשילים - אחד זכר לקרפן הפסח ואחד זכר לקרפן החגיגה.

בזכר לקרפן הפסח נוהגים לקחת תבשיל בשר מפרק הנקרא זרוע, זכר לכך שהקדוש-ברוך-הוא גאל את ישראל ממצרים "בזרוע נטויה". למנהג חב"ד לוקחים צואר עוף. בזכר לקרפן החגיגה לוקחים ביצה קשה מבשלת (לא מקלפת).

המרור

נוהגים לקחת ירק מר הנקרא מזרת (חרין) שטוחנים אותו לפרורים וכן לקחת עלי-חסה ולמרות שלמעשה אין לה טעם מר, מפל-מקום פשהיא שוהה בקרקע, הקלח שלה מתקשה ונעשה מר מאוד. ויש לחפש אחר חסה למרור ולקנותה אפלו בדמים יקרים, שכן היא רומזת על הצורה בה מררו המצרים את בני אבותינו בפרך: תחלת השעבוד היתה בפה רך תוך פתוי במלים יפות ונתינת שכר וכדומה, ולבסוף העבודה הפכה לעבודה פרך קשה ומרה.

החרסת

החרסת באה כזכר לפיט שנשתעברו בו אבותינו. ונוהגים לטפל בה את המרור לפני אכילתו. החרסת היא רסק של פרות ושמה נקבע על-שם הלכנה שהיא מעשה חרסית. את החרסת יש לעשות מפרות שנמשלו בהם פנסת-ישראל, פגון; תאנים, שנאמר "התאנה חנמה פגיה". אגוזים, שנאמר "אל גנת אגוז". תמרים, שנאמר "אעלה בתמר". רמונים, שנאמר "כפלה הרמון". תפוחים, שנאמר "תחת התפוח עוררתיך", שהיו יולדות שם בניהם ללא עצב. שקדים, על-שם ששקר (מהר) הקדוש-פרוך-הוא על הקץ לעשות. לפי מנהג חב"ד לוקחים רק תפוחים, אגסים ואגוזים.

הכרפס

כדי לגרם לילדים לתמה, להתפלא ולשאל "מה נשתנה", התקינו פי מיד לאחר הקדוש, עוד לפני הסעודה, יאכל כל אחד מעט ירקות טבולים בחמץ או במי-מלח, דבר שבדרך-כלל לא עושים לפני הסעודה.

הא לחמא עניא

המצות נקראות "לחם עני"
משתי סבות:

א. משום שזהו מאכל עני שיש בו רק קמח ומים ללא כל תוספות, והוא אף אינו תופח.

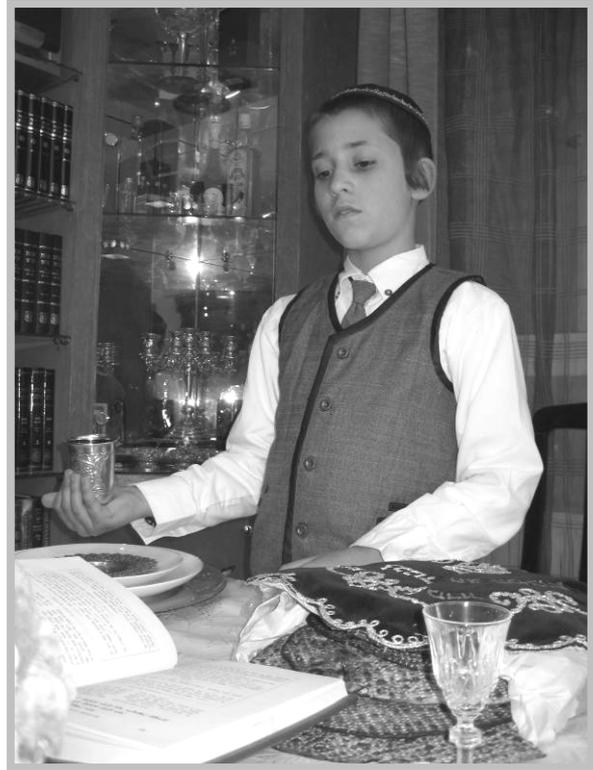
ב. משום ש"עונים עליו דברים הרבה". שאוכלים את המצות רק לאחר שקראו את ההגדה.

לכן יש להקפיד שבנוסף למצות שבקערה, יהיו בחדר שבו עורכים את ה"סדר", גם המצות של כל המסבים. כדי שגם מי שאין לו קערה, יקיים את מצות אכילת מצה במצות שקראו עליהן את ההגדה.

קדוש

אומרים 'אתקינו' של יום-טוב, וקדוש.
מנהגנו בקדוש ובכל פוס של ברכה, למזג עד שישפך מעט החוצה
(כבהכדלה), וגם בלילהסדר יש לנהוג כך.
הרבי פתב בהגדה "אין מדקדקין שימזג אחר", ובפעל אף לא הניח לאחרים
למזג לו.
נוהגים לקדש מעמד, הן בפסח הן בשבת ויום-טוב. וגם השומעים עומדים.
בשעת ברכת הגפן והקדוש - יתן עיניו בפוס.

פסח ביי נאכט ווי
דער טאטע קומט
אהיים פון שול, מאכט
מען גלייך קידוש, און
מטיילט ניסאלאך מיט
מאנדאלאך אז די
קינדערלאך זאלן
נישט איינשלאפן און
זאלן פֿרעגן די פיר
קשיות.

וּרְחִיץ

הַרְבֵּי קָרָא לִפְנֵי נְטִילַת זֶו גַּם אֶת הָאִמּוּר בְּסִדּוּר עַל 'כְּרַפֵּס'.

מִוֹאֲשֵׁט זֶאךְ דִּי הָעֵנֶט אִין מְמַאֲכֵט נִישְׁט
אַ בְּרָכָה "עַל נְטִילַת יָדַיִם" וַיִּיל מְגֵיִיט נָאךְ נִישְׁט עֶסֶן דִּי
סְעִידָה.

כַּרְפֵּס

שְׁעוּרוֹ: פְּחוֹת מ־17 גָרָם. מְטְבִילִים וְאַחַר־כֵּן מְבָרְכִים, פְּדִי לְחֶכֶךְ הַבְּרָכָה לְאֲכִילָה כְּכֹל הָאֲפֶשֶׁר. וּמְכוּנִים לְהוֹצִיא גַם הַמְרוּר וְגַם הַפּוֹרֵךְ. נוֹהֲגִים לְאָכְלוֹ שְׁלֹא בְּהֶסְבָּה. לְאַחַר מִפֵּן אֵין מְחֻזְרִים אֶת הַנּוֹתֵר מִמֶּנּוּ לְקַעְרָה (וְאֵף אִם נִשְׁאָר, מְסִירִים מִמֶּנָּה).

הַרְבֵּי הַטְּבִילוֹ גַּם פְּעָמִים בְּמִי־מַלַּח.

מְנַעֲמֵט אֶ שְׂטִיקָאֲלֵעַ כַּרְפֵּס אֵין מְטוּנְקֵט דָּאָם אֵיִין אֵין זְאֵלֶץ וְוַאֲסַעַר אֵין מִמַּאֲכֵט אֶ בְּרָכָה "בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה".

יחזן

פֿורסִים אַתּ הַמִּצָּה בִּשְׂהִיא בַּתּוֹךְ הַמִּפָּה, מִכֶּסֶה. פֿורסִים אַתּ הַמִּצָּה לְשָׁנִי חֲלָקִים: הָאֶחָד גָּדוֹל וְהַשֵּׁנִי קָטָן מִמֶּנּוּ. אַתּ הַחֲלָק הַגָּדוֹל מְנִיחִים לְאַפִּיקוֹמֵן, וְהַקָּטָן מְנִיחִים בְּמִקוֹמוֹ, בֵּין שְׁתֵּי הַמִּצּוֹת.

כְּבוֹד־קִדְשָׁת אַדְמוֹר מוֹהֲרֵשׁ"ב וּמוֹהֲרֵינִי"צ גִּשְׁמַת־עֵדֶן הָיוּ שׁוֹבְרִים אַתּ הָאַפִּיקוֹמֵן לְחֶמֶשׁ חֲתִיכוֹת. פֶּעַם נִזְדַּמְּן שֶׁנִּשְׁבַּר לְשֵׁשׁ חֲתִיכוֹת, וְהֵנִיחַ אַחַת הַצִּדָּה. מִצְפִּינִים אַתּ הָאַפִּיקוֹמֵן בֵּין שְׁנֵי פְּרִים, וְלֹא תַחֲתֵיהֶם. "אִין נוֹהֲגִים בְּחֲטִיפַת [גַּנְבַת] הָאַפִּיקוֹמֵן בְּבֵית הַרֵב".

מְנַעֲמַט דִּי מֵיטְלֶסְטֶע
מִצָּה וּוּאָס מְרוֹפֶט
דָּאָס לױ, אױן
מְצוּפֶרְעֶכֶט דָּאָס אױף
צױוּ שְׂטִיקֶלאַך, דִּי
גֶרַעסֶערַע שְׂטִיקֶל
בִּיאַהֶלט מְעַן אױף דַּעַם
אַפִּיקוֹמֵן, אױן דִּי
קֶלַעֲנַעֲרַע לֵייגֶט מְעַן
צױרִיק אִין דִּי קַעֲרַה.

מגיד

"בבית הרב אין מגביהים הקערה, ורק מגלים מקצת המצות".
הרבי היה נוהג לגלות מקצתן של כל ג' המצות, גם הפרוסה, ויש אומרים
שהיה מסובכה, שיהיה הצד השלם מגלה כלפי חוץ.
"איתא בכתבי האריז"ל שצריך לומר את ההגדה בקול רנה ובשמחה".
אחרי 'הא לחמא' מסלקים הקערה עם המצות לצד אחר (הרבי רק הסיטה
קמעה), אך המצות נשארות מגלות ומוזגין כוס שניה.

מזאגט די הגדה, פון "הא לחמא עניא"
פיז "גאל ישראל".

טאָטא איד וועל דיר פֿרעגן די פיר קשיות

מה נשתנה

וואס איז אנדערש

הלילה הזה

די נאכט פון פסח

מכל הלילות

פון אלע נעכט פון א גאנץ יאהר.

די ערשטע קשיא איז:

שבכל הלילות

אין אלע נעכט פון א גאנץ יאר

אין אנו מטבילין

טונקען מיר נישט אין

אפילו פעם אחת

אפילו אין מאל

הלילה הזה

די נאכט פון פסח

שתי פעמים

טונקען מיר אין צווי מאל: אין מאל ברפס אין זאלץ וואסער

און אין מאל מרור אין חרוסת

די צווייטע קשיא איז:

שבבכל הלילות

אין אלע געקט פון א גאנץ יאר

אנו אוקלין

עסן מיר

חמץ או מצה

אז מיר ווילן עסן מיר חמץ און אז מיר ווילן עסן מיר מצה

הלילה הזה

די נאכט פון פסח

בלו מצה

עסן מיר נאר מצה

די דריטע קשיא איז:

שבבכל הלילות

אין אלע געקט פון א גאנץ יאר

אנו אוקלין

עסן מיר

שאַר ירקות

אלע סארטן גרינס

הלילה הזה

די נאכט פון פסח

מרור

עסן מיר מרור.

די פערטע קשיא איז:

שבכל הלילות

אין אלע געכט פון א גאנץ יאר

אנו אוקלין

עסן מיר

בין יושבין

סיי זיצנדיק ערהייט

ובין מסבין

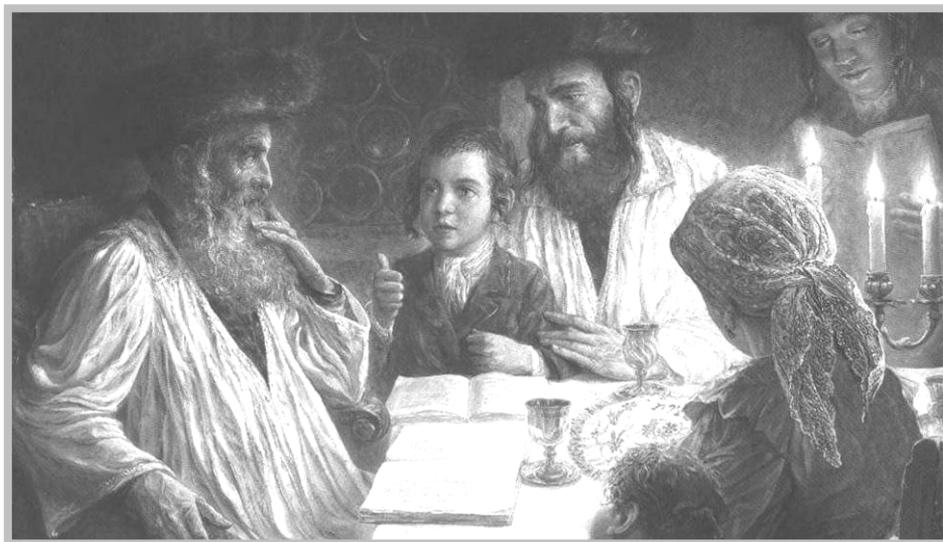
און סיי אנגישפארט ערהייט

הלילה הזה

די נאכט פון פסח

בלגנו מסבין

זיצן מיר אלע אנגישפארט ערהייט אויף די לינקע זייט
טעטע ענטפער מיר א תירוץ אויף די אלע פיר קשיות.

רְחִיצָה

לפני שנגזשים לנטילת ידים שותים פוס שְׁנִיָּהּ בְּבִרְכָּהּ וּבְהַסְכָּה.
הרבי אמר בלחש את כל הדינים שבפסדור, מ'רְחִיצָה' עד 'פּוֹרֵד'.

מְוֹאֲשֵׁט זֶאֶד דִּי הָעֵנֶט אֹזֵן מִמֵּאֲכֵט יָא אַ בְּרָכָה "עַל
נְטִילַת יָדִים" נִיֵּיל מְגִיֵּט יָא עֶסֶן דִּי סְעוּדָה.

מוציא מצה

כל בני הבית חייבים במצוות אלון ידיו חובת 'לחם משנה' יוצאים על ידי ראש המשפחה, אך כל אחד ואחד מברך לעצמו.

הרבי ברך את כל הברכות הללו מישב. נוטל בשתי ידיו את שלש המצות, בשאצבעותיו מפרידות בין מצה למצה, ומברך 'המוציא'. אחר כך הניח למצה התחתונה להשטט מידי, וברך 'על אכילת מצה' ושבר מהן - בהיותן מכסות - לפרוסות קטנות כדי צרכו. סדרן זו על גבי זו ואכלן יחד בשתי ידיו. לא הכניסן לפיו בבת אחת. נפר היה שלא בלע היתים' בשלמותם.

שעור פזית: המקבל הוא, 'ששעור פזית' במצה הוא 27 גרם, בשליש מצת יד.

ממאכט א ברכה "המוציא לחם מן הארץ" און
אויכעט "על אכילת מצה".

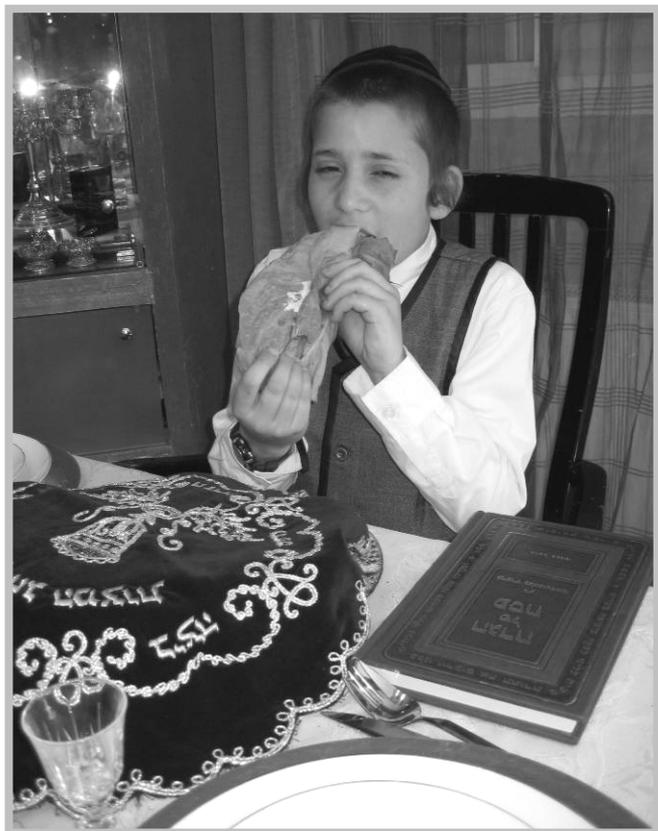
מְרוֹר

מְרַכְּבִים מְקַצֵּת מֵהַחֲרֹסֶת שְׁעַל הַקְּעָרָה בֵּינָן שְׁבִתוֹךְ הַכְּלִי שְׁבִתְחַתִּית הַפּוֹס. טוֹבְלִים מְקַצֵּת הַמְרוֹר בְּחֹרֶסֶת. מְנַעְרִים אֶת הַחֲרֹסֶת, שְׁלֹא יִתְבַּטַּל טַעַם הַמְרוֹרוֹת. וְאִזּוּ מְבַרְכִים "עַל אֲכִילַת מְרוֹר", וּמְכַוְּנִים לְפִטְרָא בְּזוּהַ גַּם אֶת הַמְרוֹר שְׁבִיפּוֹרֵךְ, וְאוֹכְלִים שְׁלֹא בְּהַסְכָּה. לוֹעֲסִים הֵיטֵב כְּדֵי לְהַרְגִּישׁ אֶת טַעַם הַמְרוֹרוֹת.

הַחֲפָה וְהַ'חֲרִינ' מְצַטְרָפִים יַחַד לְכַזִּית מְרוֹר.

הַרְבֵּי נִהְגוּ לְאָכַל גַּם חֶלֶק מֵרֹאשׁ הַתְּמַכָּא, לֹא טַחוּן. אֲכַל שְׁעוֹר גָּדוֹל בְּמִיחָד. אֲדָךְ הַזְּהִיר בְּשֵׁם "אֲדַמּוּ"ר מוֹהַרְיִ"צ נִשְׁמַתוֹ-עַדוֹן, שְׂאִין יוֹצֵאִים יְדֵי חוֹבָה בְּמְרוֹר שְׂאִין יְכוּלִים לְסַבְּלוֹ מִחֲמַת חֲרִיפוֹתוֹ.

מְנַעַמְטָא אַ כַּזִּית
מְרוֹר אִין
מְטוֹנְקָט דָּאס
אִיִּין אִין חֲרֹסֶת
אִין מְמַאכְטָא אַ
בְּרַכָּה "עַל
אֲכִילַת מְרוֹר".

פּוֹרֵךְ

לוקחים פּוֹרֵךְ מֵהַמַּצָּה הַתְּחַתּוֹנָה וְכוֹזֵת מְרוֹר מִשְׁנֵי הַסּוּגִים. מְנַיְחִים מְעַט חֲרֹסֶת יִבְשָׁה (מִהַקְעָרָה) עַל הַמְרוֹר, וּמְנַעְרִים אוֹתָהּ מִיַּד אַחֲר־כֵּךְ (הַרְפֵּי מְרוֹחַ חֲרֹסֶת - אוֹלֵי פֶשֶׁנְפֵלָה הַחֲרֹסֶת שְׂטָבֵל בָּהּ מִהַתְמַכָּא - עַל הַתְמַכָּא וְלֹא עַל הָעֵלִים. בְּסוּף הַ'פּוֹרֵךְ' הֵיחָ טוֹבֵל אֶת חֲתוּכַת הַתְמַכָּא הַשְּׁלֵמָה בַּחֲרֹסֶת, וְאוֹכְלָה עֲטוּפָה בְּעֵלֵי הַחֶסֶה - וְלֹא נֶעַר). פּוֹרְכִים אוֹתָם יַחַד, אוֹמְרִים "פֶּן עֲשֶׂה הַלֵּל..." וְאוֹכְלִים בְּיַחַד וּבְהַסְבָּה.

מְנַעֲמֵט אַ פּוֹרֵךְ
מְרוֹר מֵיט אַ פּוֹרֵךְ
מַצָּה, מְטוֹנְקֵט דָּאס
אַיִן אֵיין חֲרֹסֶת אוֹיף
מְזַאגֵט: "פֶּן עֲשֶׂה
הַלֵּל..." אוֹיף מְעַסֵּט
דָּאס
אַנְגִישְפֶּאַרְטֶערהייט
אוֹיף דֵי לִינְקֶע זײַט.

שֵׁלַח עֹרֵךְ

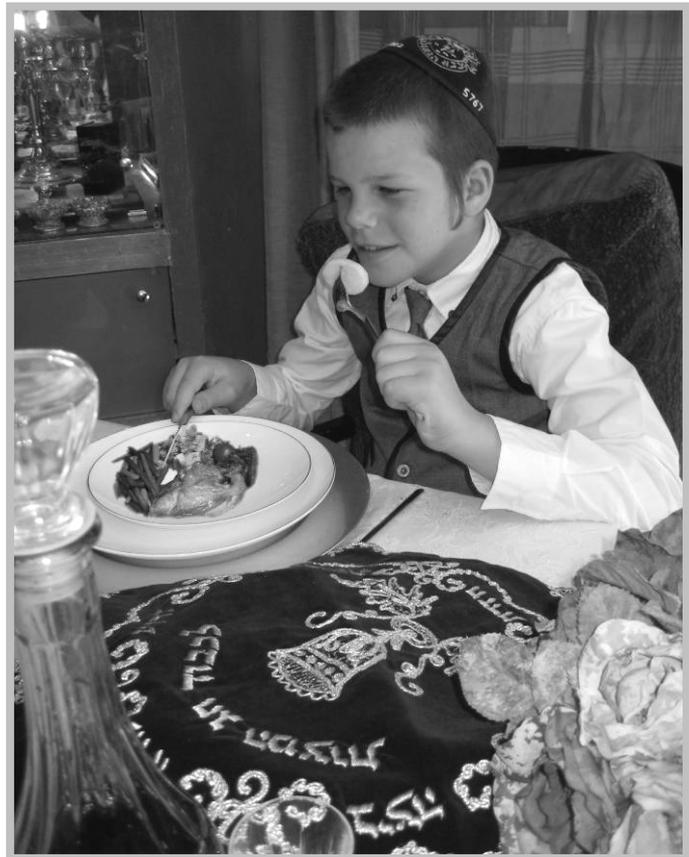
אוכלים שלא בהסבה.

מתחילים באכילת הביצה שעל הקערה. הרבי לא בִּדק ולא פָּתח פֶּלֶל את הביצה לפני אכילתה. טָבַל אותה תחלה ג' פעמים במי־מלח. במִשַּׁךְ הסעודה טובל את המצה ג' פעמים במלח ואוכלה.

למים אִמְצָעִים ואחרונים אין להעביר האצבעות על השפתיים, בכל שבעת ימי הפסח.

נתן לשתות יין בפעודה, אך אין נוהגים לומר 'לחיים', שלא יראה כמִוִּסוּף על הכוסות.

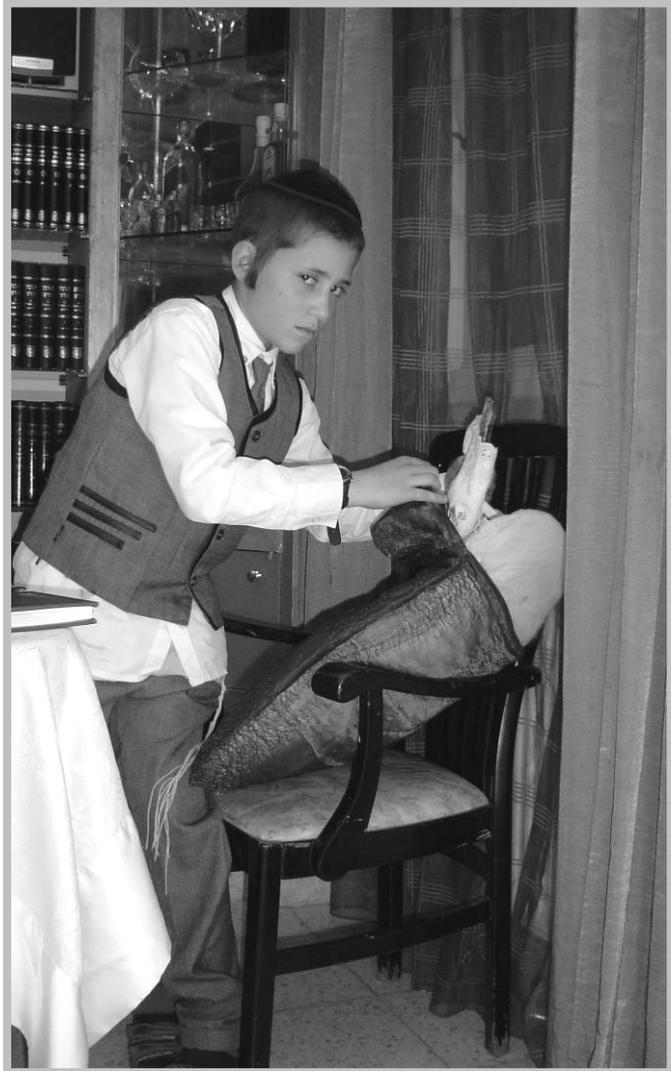
מַגְרִיט צו דעם
טײַש מיט פֿלייש
און פֿיש און
אלע גוטע זאכן
לכבוד יום טוב.

צפון

לפני אכילת האפיקומן יש לשחות באפן שלא יבוא לידי צמאון אחר־כך.
בסוף הסעודה מוציאים את האפיקומן, מחלקים לכל אחד ואחת ביזת. טוב
לאכל שני 'ביזתים', אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עמו. יש לאכל
את פלו במקום אחד. אוכלים בהסבה, ויש לסימו קדם חצות.

מנעמט ארוים
דעם
בהאלטענעם
אפיקומן און
מעסט דאם
אנגישפארטע
רהייט אויף די
לינקע זייט.

בִּרְךְ

הַרְבֵּי מִזַּג כּוֹס שֶׁל אֱלֹהֵינוּ תָּמִיד קֹדֶם בְּרַפְתְּ הַמְּזוּן, וְאַחֲרָיו מִזַּג לֹו כּוֹס שְׁלִישִׁית.

הַרְבֵּי הִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכוֹס זְכוּכִית לְכוֹסוֹ שֶׁל אֱלֹהֵינוּ, וּבְדַקָּה תְּחַלֵּה בְּשׁוּלֵיהָ אִם הִיא חֲלָקָה בְּלֹא פָּגַם.

מִקְרִיא הַהַגְּדָה הוּא הַמְּזוּן.

כָּל אֶחָד מֵהַמְּסַבִּים אוֹחֵז בְּיָדוֹ אֶת הַכוֹס עַד אַחֲרֵי 'בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם'.

לְאַחַר בְּרַפְתְּ הַמְּזוּן שׁוֹתִים כּוֹס שְׁלִישִׁית בְּבִרְכָּה וּבְהַסְכָּה.

מִבְּעַנְטֵשׁט "בְּרַפְתְּ הַמְּזוּן".

הלל

מוזגים כוס רביעית ופותחים את הדלת לאלהי הנביא. כשהשלושה חוזרים, מתחילים "לא לנו".

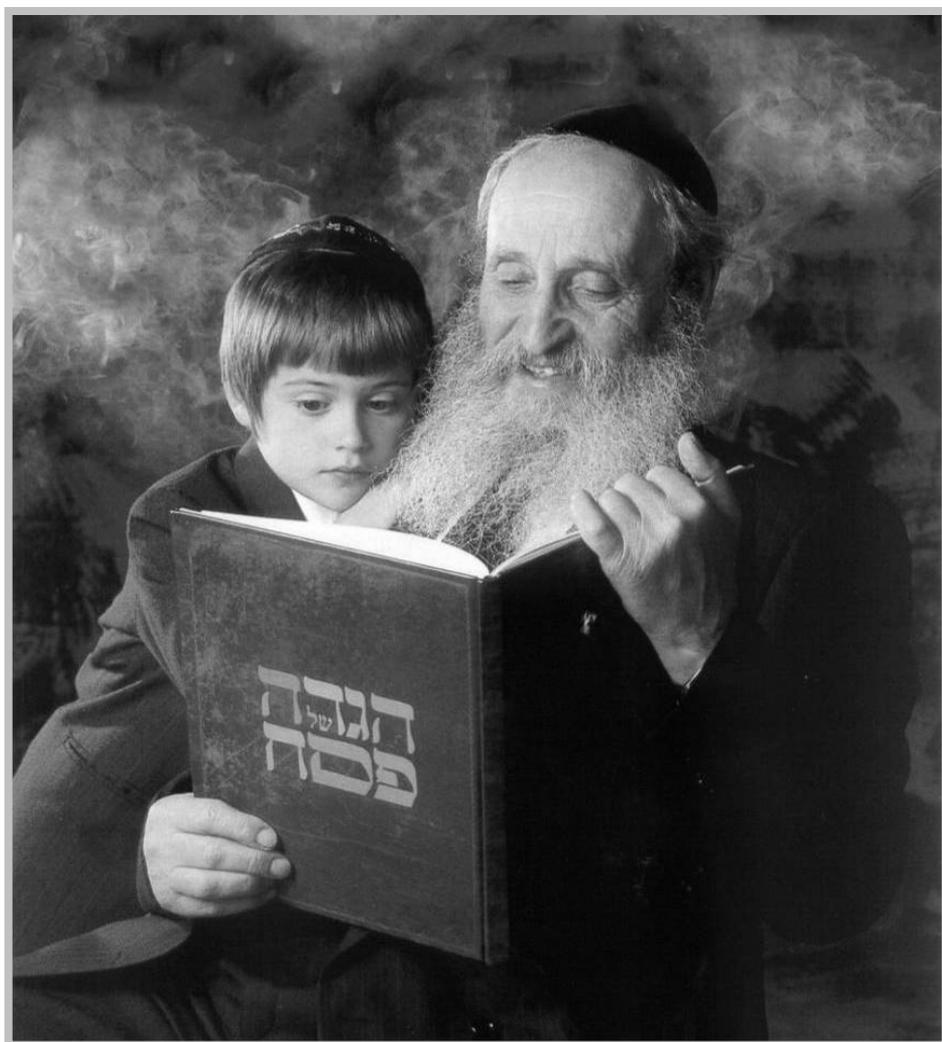
גם אורחים שאינם מסבים לסדר, עונים 'הודו' כסדר הנהוג בבית הפנסת בעת אמירת הלל.

מזאגט הלל.

נרצה

ווער סטוט אלע מצוות פון פסח,
דער אויפערשטער האט עם זייער ליב.

לְשַׁנָּה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם

שׁוֹתִים פֹּסֵם רְבִיעִית בְּכִרְכָּה וּבְהִסָּבָה וּמְכַרְכִּים בְּרַכָּה אַחֲרוֹנָה וְאוֹמְרִים
"לְשַׁנָּה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם".

מְנַהֵג בֵּית הָרֵב: אַחַר אֲמִירַת "לְשַׁנָּה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם", הָאֲדַמּוֹר [מוֹזֵג מְעַט
יָוֵן מִהַבְּקוּק לְפֹסֵם, לְתַקֵּן 'פְּגִמַתּוֹ' מִחֲזוֹר וְשׁוֹפֵךְ הַיָּיִן מִפֹּסֵם שֶׁל אֵלֵיהוּ
לְבַקְבּוּק, וְכֹל הַמַּסָּבִים מִנְּגֻנִים בְּשַׁעֲהָ זֹאת הַנְּגֻנָּה "אֵלֵי אֶתָּה וְאוֹדֶךָ" - מַעֲשֵׂרַת
הַנְּגֻנִים שֶׁל רַבְּנֵי הַזֶּקֶן.

והגדת לבנגד... מה נשתנה

הבן שואל ארבע שאלות שפלגן מתיחסות להתרחשויות החריגות שהוא רואה סביבו בליל הסדר. השאלות הן: מדוע מטבילים את הפרפס ואת המרור, מדוע אוכלים מצה מדוע אוכלים מרור ומדוע אוכלים בהסבה - ארבעה דברים אותם הוא איננו רואה בכל ימות השנה. "מה נשתנה... הלילה הזה מצה... מרור..."

מדוע שואלים על המצה והמרור עוד לפני שאוכלים מהם?

ההסבר לכך הוא שישנה פגנה מיוחדת בהצבת השאלות מיד בתחלת הסדר: נאמר בתורה "והיה כי ישאלך בנגד לאמר: מה זאת? ואמרת אליו: בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים". כלומר: התורה מצווה לספר ביציאת מצרים בדרך של תשובה לשאלה. תחלה מזכרת שאלת הבן - "והיה כי ישאלך בנגד" וכתשובה לשאלתו, בא הצווי על האב לספר את ספור יציאת מצרים: "ואמרת אליו, בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים".

לכן, בבואנו לקיים את מצות ספור יציאת מצרים הלילה, אנו מעודדים תחלה את הבן לשאל את שאלותיו והספור בא כמענה לשאלות.

עבדים היינו

בפסקה זו מספרות בקצרה העבודות הבסיסיות של יציאת מצרים. דבר זה מהנה תשובה לארבע הקשיות של הבן, שכן יציאת מצרים היא הסבה למנהגי הלילה השונים.

ואפלו פלנו חכמים

לאחר שהקדמנו וספרנו את ספור יציאת מצרים בצורה קצרה ותמציתית, מלמדת אותנו ההגדה שאין להסתפק בכך, אלא יש להרחיב ולהאריך. וכל המרבה להאריך בפרטי הספור - הרי זה משבח. עוד למדים אנו בפסקה זו, כי אף אם ספור יציאת מצרים ידוע ומפור לנו היטב, עלינו לשוב ולספר אותו בלילה זה מדי שנה בשנה.

בְּנֵי אַרְבָּעָה בָּנִים הִפְרָה תוֹרָה

בְּאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת חוֹזֵרֵת הַתּוֹרָה עַל הַצּוּוֵי "וְהִגַּדְתָּ לְבְנֶךָ" - לְסַפֵּר לְבָנִים עַל יְצִיאַת מִצְרַיִם, וּבְכָל אֶחָד מֵהַמְּקוֹמוֹת מוֹפִיעַ הַצּוּוֵי בְּסִגְנוֹן שׁוֹנֵה: בְּמָקוֹם אֶחָד מוֹפִיעַ הַצּוּוֵי בְּתִשְׁבּוּבָה לְשֵׁאלַת הַבֵּן - "וְהָיָה כִּי יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ... וְאָמַרְתָּ אֵלָיו", בְּמָקוֹם אֲחֵר מוֹפִיעַ הַצּוּוֵי לְלֹא הַקְדָּמַת שְׁאֵלָה מִצִּדּוֹ שֶׁל הַבֵּן, אֶלֶּא פְּחוּבָה עַל הָאֵב לְנִקְטָ בִּיזְמָה מִצִּדּוֹ - "וְהִגַּדְתָּ לְבְנֶךָ".

גַּם הַסִּגְנוֹנוֹת שֶׁל שְׁאֵלַת הַבֵּן וְתִשְׁבּוּבַת הָאֵב שׁוֹנִים. כֵּל זֶה, מִשׁוֹם שֶׁמִּדְבַּר בְּאַרְבַּע צוּרוֹת שׁוֹנוֹת שֶׁל קִיּוֹם הַחֻבָּה לְסַפֵּר לְבָנִים עַל יְצִיאַת מִצְרַיִם. וְלִשְׁמֹךְ מָה יֵשׁ צִרְךָ בְּאַרְבַּע צוּרוֹת שׁוֹנוֹת? עַל כֵּךָ בָּא הַהִסְפֵּר: 'אַרְבָּעָה בָּנִים'. הַתּוֹרָה מְלַמֶּדֶת כִּי־צִד יֵשׁ לְהִתְיַחֵס לְאַרְבָּעָה סוּגִים שׁוֹנִים שֶׁל בָּנִים שְׁשׁוֹנִים מְאֹד זֶה מִזֶּה. אֵינּוּ דוֹמָה סִגְנוֹן דְּבוּרוֹ שֶׁל הַבֵּן הַחֲכָם, לְזֶה שֶׁל הַבֵּן הַרְשָׁעִי. כֵּךָ גַּם אֵינָה דוֹמָה תְּגוּבַת הָאֵב וְסִגְנוֹן דְּבוּרוֹ אֶל בְּנוֹ הַחֲכָם, לְתִגּוּבַתּוֹ לְבְנוֹ הַרְשָׁעִי.

לְכֵן חוֹזֵרֵת הַתּוֹרָה אַרְבַּע פְּעָמִים עַל נוֹשֵׂא "וְהִגַּדְתָּ לְבְנֶךָ", כְּשֶׁבְּכָל פְּעַם מִצְנַת גִּישָׁה שׁוֹנָה, שְׁמֵתֵאֱמַת לְכָל אֶחָד מֵאַרְבַּעַת הַבָּנִים וּבְכָל אֶחָד מֵהַפְּסוּקִים בָּאוֹת לִידֵי בְטוּי תְּכוּנוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁל כָּל אֶחָד מֵאַרְבַּעַת הַבָּנִים, כְּפִי שְׂרוּאִים בְּסִגְנוֹן הַשְּׁאֵלוֹת שֶׁל הַבָּנִים וְהַתְּגוּבוֹת שֶׁל הָאֵב.

בְּרוּךְ הַמָּקוֹם

בפסקה זו אנו לומדים מן המקראות למי עלינו לספר את ספור יציאת מצרים ובאיזה סגנון יש להשתמש בעת הספור. בהקדמה ללמוד הפסוקים מברכים את הקדוש-ברוך-הוא, בשם שתמיד מברכים ברפת התורה לפני הלמוד. בפתיחה אנו מזכירים ארבע פעמים "ברוך" - בנגד ארבעת הפסוקים המתבארים בפסקה "ארבעה בנים".

שאלתו של החכם

"מה העלת והחקים...?" חכמתו של החכם נפרת מסגנון שאלתו. הוא איננו שואל שאלה סתמיות כמו "מה זה?" אלא מציג שאלה מפרטת שמכטאת התענינות מלאה במצוותיו של אלקינו - אלקים שהוא גם שלו, ובנוסף לכך, התענינות היא על-מנת לקים.

ומה תגובתו של האב לשאלת החכם? אומרת התורה: "ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים וגו'". כלומר, לספר לו את ספור יציאת מצרים. על כך אנו מוסיפים ואומרים בהגדה, כי אל-לו לאב להסתפק בספור העבדות החל מ"עבדים היינו", אלא עליו להמשיך וללמד את בנו, את כל הפרטים הקשורים ליציאת מצרים וכן את כל הלכות ליל-הסדר, עד הפרט האחרון שבהם: 'אין לסיים את סעודת ליל-הסדר - בזה אכלו בזמן שבית-המקדש היה קיים את בשר קרבן הפסח - בקנוח הקרוי 'אפיקומן, כדי שטעמו של בשר קרבן הפסח ישאר בפה'.

שאלתו של הרשע

"מה העבודה הזאת לכם?" - מלמדת על תכונות נפשו. הוא מתוהם אל חג הפסח כאלו הוא חג "שלכם - ולא שלי". אותו רשע היה בעצם נשאר במצרים עם הרשעים מבני-ישראל שלא רצו לצאת ממצרים ומתו בעת מפת השך.

הרבי מדגיש שאמנם אלו היה הרשע במצרים הוא לא היה נגאל, אבל בגאולה העתידה כל ישראל עתידין להגאל, ללא יוצא מן הכלל.

שאלתו של התם

"מה זאת?" - מלמדת על תכונות נפשו. זוהי שאלה תמימה והיא לא מרפכת מפרטים רבים. גם תשובתו של האב לבן התם היא בסגנון דומה. היא לא מרבה בפרטים, אלא מספרת את תמצית הדברים.

ושאינו יודע לשאל - את פתח לו...

בן זה לא מבין מעצמו שלא הכל פשוט וטבעי, ולכן הוא בכלל לא שואל שאלות. וגם לו צריך לספר על יציאת מצרים.

עלינו לספר לו ולהסביר לו את משמעותם של ארועי הלילה. הרי שהצווי לספר על יציאת מצרים מופיע בפתח גם ללא הקדמת שאלה מצדו של הבן, ולמדנו שיש לספר את ספור יציאת מצרים גם לבן ש"אינו יודע לשאל" ולעורר את התענינותו.

הבן החמישי

הרבי נשיא דורנו כותב כי בנוסף לבנים הללו המזכרים בהגדה, ישנו גם בן חמישי והוא "התינוק שנשבה" - שאינו יודע כלל על קיומו של חג הפסח, ובנדאי שאינו יודע לשאל עליו כלל. בן זה, אומר הרבי, יש להביא את דבר ה' אליו. להביא לידיעתו את עבדת היותנו העם הנבחר מכל העמים, ולספר לו את גם יציאת מצרים על-פי הבנתו הדלה.

אכן, דברים אלו של הרבי פועלים את פעלתם. רבים משליחי הרבי הנאמנים מביאים את דבר ה' ואת ספור יציאת מצרים להמון העם - התינוקות שנשבו בכל ארצות תבל, ומטעימים אותם בליל-הסדר בענג רוחני תוך פתיחת אפיקים רוחניים חדשים, הממשיכים להאיר את נשמותיהם לאורך כל השנה.

ארבע פוסות

תקנו חכמים לשתות בליל-הסדר ארבע פוסות - דרך חרות: אחת בקדוש, שניה בהגדה, שלישית בכרפת המזון והרביעית בהלל. כלם חיבים לשתות את הפוסות, אפלו נשים וילדים. נוהגים לקחת יין אדם לשתית ארבע הפוסות, זכר

לדם אבותינו שנשפך במצרים בעת עבודתם, וגם זכר לדם קרבן הפסח שהיה על המשקוף והמזוזות, במצרים.

לארבע פוסות אלו יש 'שמות' ואלו הם ד' לשונות של גאלה: הראשון נקרא 'והוצאתי', פפתוב - 'והוצאתי אתכם מארץ מצרים'. השני 'והצילתי', פפתוב - 'והצילתי אתכם מעבודתם'. השלישי 'וגאלתי', פפתוב - 'וגאלתי אתכם בזרוע נטויה'. הרביעי 'ולקחתי', פפתוב - 'ולקחתי אתכם לי לעם'.

קימת עוד פוס אחת שלא שותים אותה, היא נקראת 'פוס של אליהו' ושמה 'והבאתי', פפתוב - 'והבאתי אתכם אל הארץ'. מנהגנו ממנהג בית הרב, שלאחר אמירת 'לשנה הבאה בירושלים' היה הרבי שופך מפוס של אליהו לבקבוק, וכל המסבים היו מנגנים בעת זו את הנגון 'א-לי אתה', מעשרת הנגונים של אדמו"ר הזקן.

הזמן הראוי לספור יציאת מצרים

"כול מראש חדש..."

עד פאן ההגדה הוכיחה: א) פי מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, גם אם הספור ידוע ומפך לנו. ב) שעלינו לספר את ספור יציאת מצרים לכל פן מארבעת הפנים (למעשה, לכל יהודי פאשר הוא) לפי פשרונותיו ובהתאם למצבו.

"והגדת לבנך, ביום ההוא לאמר: בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים".

יש להבין, אם-פן, מהו הזמן שנקרא "ביום ההוא"?

האפשרות לומר "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" - תוך פדי המחשת המצה והמרור בפעל, כך שבאמירת "בעבור זה" נתן יהיה להצביע על המצה ועל המרור - קימת רק בלילה הסדר הנערך אור למיז פניסן, יום היציאה ממצרים - המועד שבו מצוה לאכל מצה ומרור. בלילה-

הסדר נתן לומר: "בעבור זה" - על-מנת שאקים מצוות אלו - "עשה ה' לי בצאתי ממצרים" - על-מנת פן הוציאנו ה' ממצרים.

"מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו..."

הספור נפתח בסקירה של תולדות האמה מתחלת דרבה - החל מבחירת ה' באברהם והוצאתו מבית ומשפחה של עובדי עבודה-זרה - מאחר שחכמים תקנו לספר בדרך של "מתחיל בגנות ומסיים בשבח". אכן, העבדה שתרח אבי אברהם היה עובד עבודה-זרה היא גנאי לנו, אבל חשוב להזכיר זאת, כי כך יתעוררו במשנה-תקף רגשות התודה והשבח לקדוש-ברוך-הוא על שבחר בנו מפל העמים והוציאנו ממצרים.

"ברוך שומר הבטחתו לישראל. ברוך הוא שהקדוש ברוך הוא חשב את הקץ . . ."

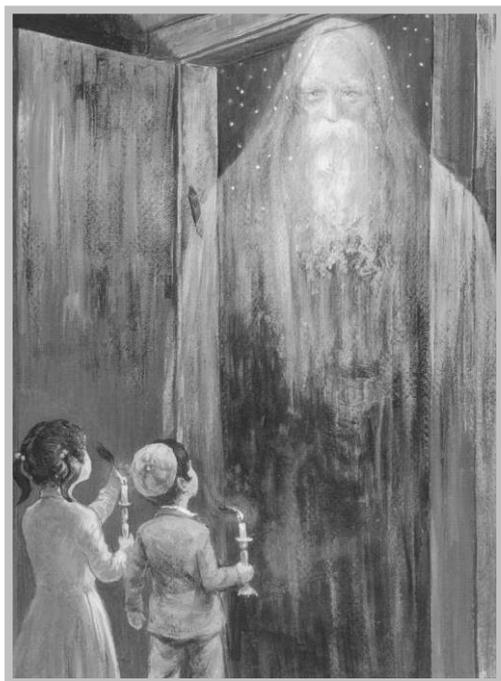
ברוך הוא ה' ששמר את ההבטחה של "ברית בין הבתרים", ולא נתן את הארץ לעם אחר מזרעו של אברהם. ולא זו בלבד, אלא ששומר ומצפה לזמן בו יוכל לקיים את הבטחת הגאולה: "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" - כפי שקצר את שנות השעבוד במצרים, על-מנת למחר את קיום ההבטחה על יציאת מצרים.

חשוב הקץ על-ידי הקדוש-ברוך-הוא: עם-ישראל היה אמור לשהות במצרים ארבע-מאות שנה, אלא "שהקדוש-ברוך-הוא חשב את הקץ" והחל למנות את ארבע-מאות השנים מהזמן שבו החלו הנודדים והטלטולים של האבות בארצות לא להם - מעת לדת יצחק, כנאמר בפסוק: "ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים".

מלדת יצחק עד ירידת יעקב ובניו למצרים - היתה זו תקופה של 190 שנה ובעקבות החשוב המיוחד של הקדוש-ברוך-הוא, שחשב שנים אלו כחלק ממכסת 400 השנים שנקבעו לשעבוד מצרים, נחסכו 190 שנים משנות השעבוד של עם-ישראל במצרים, ולמעשה הם היו במצרים 210 שנים בלבד. ולאחר שה' הודיע לאברהם על שעבוד בניו, בשר לו באותו מעמד את בשורת והבטחת הגאולה ממצרים, כמו שנאמר: "והיא שעמדה..."

ההבטחה שהקדוש ברוך הוא קים לא הועילה רק לאבותינו במצרים, אלא גם לדורות הבאים עד לדורותינו אנו. הבטחתו של ה' הועילה לאברהם ולנביאים שעמדו אחריו, לשמר ולהציל את עם ישראל מאויביהם, בכל מצב, גם אם מפחינתם לא היו ראויים לכך.

שַׁפְךְ חַמְתְּךָ

מנהגנו לגשת אל פתח הבית בעת אמירת "שַׁפְךְ חַמְתְּךָ" - פְּשָׁאֲחִזִים פִּידִים בְּנֵרוֹת הַחֵג (פְּשָׁחַל בְּיוֹם חוּל) - ולומר את "שַׁפְךְ חַמְתְּךָ" בְּשִׁדְלַת פְּתוּחָה. הסבה לפתיחת הדלת היא להראות לפל שהלילה הוא ליל-שמורים ואין אנו מתיראים מפלום. ובזכות אמונה זו יבוא המשיח לגאלנו במהרה בימינו וישַׁפְךְ חַמְתּוֹ עַל הַגּוֹיִים. עוד סבה המזכרת היא, בכדי שיפגוש אליהו הנביא מבשר הגאולה.

תַּפְּלַת טַל

בתפלת מוסף ביום הראשון של החג, בחזרת התפלה על-ידי שליח הצבור ("חזרת הש"ץ"), פותחים את ארון הקדש ואומרים תפלה מיוחדת "תפלת טל".

החזן אומר את תפלת העמידה בלחן מסרתי ומוסיף פיוטים לתפלת טל. החל מתפלה זו, מפסיקים לומר בתפלות "שמונה עשרה" משיב הרוח ומוריד הגשם" וכן "ותן טל ומטר לברכה" ועוברים לגרסת הקיץ ב"ה אומרים: "מוריד הטל", "ותן ברכה".

לִיל יוֹם שְׁנֵי שָׁל פֶּסַח

בארץ ישראל, הלילה של מוצאי יום-טוב הראשון של פסח הוא הלילה הראשון של "חול המועד".

בחגיגת-לארץ, החג נמשך יומים וזהו ליל-הסדר השני. עם צאת היום הראשון של החג, מדליקים את נרות היום השני של פסח. יש להקפיד שההדלקה תהיה מאש קימת ולא ליצר אש חדשה בהצתת גפרור וכדומה. לאחר ההדלקה יש להזהר שלא לכבות את הגפרור אלא להניחו בזהירות כדי שיכבה מאליו. כאמור, בארץ-ישראל, הלילה הוא מוצאי יום-טוב ותחלת חול המועד. בחגיגת-לארץ - לאחר שחוזרים מבית-הפנסת, עורכים את השלחן בכלים נאים ופורשים עליו מפה מהדרת ומסבים לליל-הסדר השני הנערך במתפנת זהה לליל-הסדר הראשון שנערך אמש.

ספירת העמר

מצוה מן התורה לספר ספירת העמר, שנאמר "וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאתכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום". בלילה השני של חג הפסח מתחילים לספר 'ספירת העמר'.

ידוע שבחדש ניסן מתבשלים השעורים בארץ-ישראל, וכתוב בתורה שאסור לאכל מהשעורים החדשים, עד שיביאו "מלא העמר" (מדה שהיתה נהוגה אז), קרבן לה'. בזמננו אסור לאכל מהתבואה החדשה עד שיעבר יום ששה-עשר בניסן, שבו היו מקריבים את העמר. (תקנת רבי יוחנן בן זפאי "שיהא יום הגף בלוי אסור").

את מצות 'ספירת העמר' יש לקיים בעמידה, לאחר צאת הכוכבים. לכתחלה, יש לדעת כבר בעת הברכה את היום אותו סופרים. מי שלא ספר בלילה, יספר ביום שלמחרת ללא ברכה ואחר-כך יוכל להמשיך ולספר עם ברכה בלילה. אך אם שכח גם ביום שלמחרת, והפסיד 'ספירה' אחת לגמרי - שוב אינו יכול לספר בברכה. המסתפק ואינו זוכר אם ספר או לא, יכול להמשיך לספר בברכה.

תפלת שחרית

בחגיגת-לארץ - ביום-טוב שני של חג הפסח - תפלת שחרית, זהה לזו של אתמול (למעט "תפלת טל" הנאמרת רק ביום הראשון של החג). בימי החג וכן בכל ימי חול-המועד נוהגים לומר בתפלת 'שמונה עשרה' - "יעלה ויבוא" ולאחריה "הלל".

הַבְּדֵלָה

בְּמוֹצָאי הַחַג מִבְּדִילִים עַל כּוֹס יַיִן כְּבִכּל מוֹצָאי־שֶׁבֶת וְחַג.

חול המועד

הַיָּמִים שֶׁבֵּין הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל הַפֶּסַח לַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נִקְרָאִים - "חול המועד".
שָׁכַן, נוֹהֲגִים בָּהֶם מִקְצַת חול ומקצת מועד.

לוֹבְשִׁים בְּגָדֵי חַג.

אֵין מְנִיחִים בַּיָּמִים אֱלֹה תִפְלוֹן. כְּכֹל יוֹם מוֹסִיפִים אֶת תִּפְלַת "הַלֵּל" ו"מוֹסֵף",
וּבְתִפְלַת שְׁחֵרִית קוֹרְאִים בְּתוֹרָה.

בַּיָּמִים אֱלֹה נִמְנָעִים מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה שְׂאִין בָּהּ צִרְדָּה דְּחוּף וְאֲשֶׁר מְנִיעָתָהּ לֹא
תִגְרַם לְהַפְסֵד.

בְּזִמְנֵי שְׁבִית־הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם, כָּל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הָיוּ "עוֹלִים לְרִגְלֵי" לְחוּג אֶת
הַחַג בִּירוּשָׁלַיִם.

שְׁבִיעֵי שֶׁל פֶּסַח

יוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁל חַג
הַפֶּסַח, אֵינוֹ חַג בְּעַצְמוֹ, אֱלֹה
הַסִּיּוּם וְהַחֹתֶם שֶׁל חַג
הַפֶּסַח. וְלָכֵן אֵין אוֹמְרִים
"שֶׁחֲחִינּוּ" בְּקִדּוּשׁ. שְׂמַחַת הַחַג
הַזֶּה גְּדוֹלָה יוֹתֵר מִשָּׂאֵר יָמֵי
הַפֶּסַח. מִנְהַג חֲב"ד לְהִיּוֹת
עֵרִים כָּל הַלַּיְלָה וְלַעֲסֹק
כְּלִמּוֹד הַתּוֹרָה. יֵשׁ הַנוֹהֲגִים
לְהִתְאַסֵּף בְּחִצּוֹת הַלַּיְלָה
בְּבֵית־הַכְּנֶסֶת וְלוֹמַר אֶת
"שִׁירַת הַיָּם" (אֲזַי יִשִּׁיר מֹשֶׁה),
בְּשִׂמְחָה וּבְשִׁירָה. וְהַטַּעַם

הוא, כִּי קָרִיעַת הַיָּם הִיְתָה בְּשְׁבִיעֵי שֶׁל פֶּסַח.

תפלת שחרית

קריאת התורה היא בפרשת "בשלח" המתארת את יציאת בני-ישראל ממצרים וקריעת ים-סוף, ובה מופיעה "שירת הים", הפותחת ב"אז ישיר משה".

אחרון של פסח

בחוץ-לארץ, החג נוהג יומים, ויומו השני נקרא "אחרון של פסח". עם צאת החג הראשון, מדליקים גרות (מאש קימת מערב החג). לאחר תפלת ערבית עורכים "קדוש" וסועדים סעודת חג. בתפלת שחרית ביום האחרון של פסח (בארץ-ישראל - בשביעי של פסח, ובחוץ-לארץ - באחרון של פסח), מזכירים גשמות ("זכר"). מועד תפלה זו הוא לאחר קריאת התורה, לפני תפלת מוסף. מי שיש לו אב ואם, יוצא מאולם בית-הפנסת בעת הזכרת הגשמות. לאחר שחוזרים מבית-הפנסת, מקדשים על היין ואחר-כך סועדים סעודת חג.

מהותו של אחרון של פסח

ספר כבוד-קדשת אדמו"ר מוהרי"צ גשמתו-עדן:

בליל אחרון של פסח שנת תרס"ו, שאל אבי (הרבי הרש"ב גשמתו-עדן) את אחיו - דודי הרז"א (רבי זלמן-אהרן), באם זוכר הוא מה שאמר להם זקנם הרבי הצמח-צדק באחרון של פסח תרכ"ה.

הרז"א השיב: פרגע איני זוכר, אבל אם תנסה לשרטט לי את כל הפרטים שקדמו לדברי הצמח-צדק, אפשר שזה יעזר לי להזכר.

ואז ספר לו אבי: ישבנו כל המשפחה סביב שלחן החג, ובראש השלחן ישב אבא - כבוד-קדשת אדמו"ר מהר"ש.

תוך כדי הפעודה שאלתי את אבא: "מדוע היום האחרון של חג הפסח הוא חג?"

אבא פנה אליך (לרז"א), ואמר לך: "זלמן-אהרן, אולי אתה יכול לענות על שאלתו מדוע היום האחרון של פסח הוא חג?" וענית שאינך יודע.

לפתע, אמרה דבורה-לאה אחותנו, שהיא יודעת מדוע היום האחרון של פסח הוא חג. אמר לה אבא: "נו, אם את יודעת, אמרי!"

דבורה-לאה קמה ואמרה: "כשבני-ישראל שומרים על שבעת ימי הפסח כפי הדין, ונוהרים מחמץ - עושים את היום האחרון של פסח לחג. כל בני-ישראל שמחים שעברו את חג הפסח ולא נכשלו בעברה הגדולה של חמץ בפסח."

באותו רגע אמר הרז"א:

"נוכרתי! כשדבורה-לאה אמרה זאת, היה אבא מרצה מאוד, ואמר: 'דבורה-לאה, יש לך ראש טוב'."

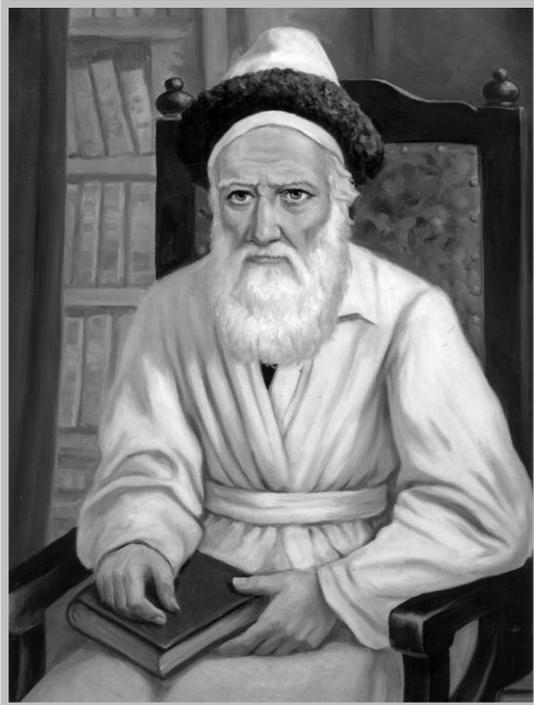
לאחר מכן המשיך הרז"א וספר:

כשאמנו ושלשתנו - דבורה-לאה, אני ואתה גלוינו לאבא אל דירת סבא - הצמח-צדק, נגש אליו אבא וספר לו שאתה שאלת מדוע היום האחרון של פסח הוא חג, וזלמן-אהרן לא ידע, ושבבורה-לאה השיבה שכשבני-ישראל שומרים על שבעת ימי הפסח כפי הדין ונוהרים מחמץ - עושים את היום האחרון של פסח לחג, משום שהם שמחים על שלא נכשלו בעברה הגדולה של חמץ בפסח.

סבא (הצמח-צדק) אמר שזה תרוץ 'שכלי' טוב. ואז, קרא הסבא לשלשתנו להתקרב, ואמר לנו כך:

"היום האחרון של פסח נקרא בשם 'אחרון של פסח'. כלומר: שיום זה הוא סיום אותו הענין שהתחילו בלילה הראשון של פסח. מה התחל בלילה הראשון של פסח? ענין הגאולה. בלילה הראשון של פסח נגאלו אבותינו ממצרים על-ידי משה רבנו - גואל ראשון. אבל זו רק ההתחלה, פי הרי עדין אנו עבדים

'השתא עבדי' ונמצאים בגלות. אחרון של פסח קשור עם סיום אותו עגון - סיום הגלות. אחרון של פסח הוא החג שלנו על הגאולה האחרונה שהקדוש-ברוך-הוא יגאל אותנו מהגלות על-ידי משיח-צדקנו שהוא הגואל אחרון!...

וסים הרבי הרי"צ:

אחרי שהרז"א סים את ספורו, אמר לי אבי: יודע אתה מדוע נזכרתי דוקא עכשו מהספור שהיה באחרון של פסח תרכ"ה? אספר לך. היום בערב

פשהייתי בחדר הספרים (החדר שבו היה מקבל הרבי נשמתו-עדן ליחידות), שמעתי שבחדר האכל יש ופוח חזק בין שתי בנותיך חנה ומושקא (היא הרבנית הצדקנית נשמתה-עדן). רציתי מאוד לשמע את תכן הופוח. פשהתקרבותי, שמעתי שחנה אומרת, שאחרון של פסח הוא חג 'כמו כל החגים' ואלו מושקא אומרת, שאחרון של פסח אינו חג בכל החגים, והראיה, שבהדלקת הנרות (ובקדוש) אין מברכים 'שהחינו' כמו בכל החגים. וכששמעתי את הופוח הזה, נזכרתי מהמארע של אחרון של פסח תרכ"ה.

עד כאן מתוך שיחת הרבי הרי"צ (אחרון של פסח הש"ת). אך עדין דבר אחד אינו ברור: מה הקשר בין הופוח של שתי בנותיו של הרבי הרי"צ, שדוקא כתוצאה מופוח זה נזכר הרבי נשמתו-עדן בספור של אחרון של פסח תרכ"ה?

באחת ההזדמנויות הסביר זאת הרבי נשיא דורנו - שהקשר בין שני הספורים הוא, שדוקא בגלל שאחרון של פסח הוא החג על הגאולה העתידה, זו הסבה שאי-אפשר לברך "שהחינו". פי הדין הוא, שאי-אפשר לברך "שהחינו" על דבר שעדין אינו במציאות בפעל - 'במזמן'. והיות שעדין אנו מצפים "בכל יום שיבוא", אי-אפשר לברך "שהחינו".

זאת אומרת, שהספה שבחג זה לא מברכים "שהחינו", היא לא בשל החסרון של החג הזה, אלא להפך - בגלל מעלתו, שהוא החג היחיד מכל החגים שקשור לגאולה העתידה.

מצה שרויה באחרון של פסח

המהדרים שלא לאכל "מצה שרויה" (מצה שבאה במגע עם מים או תבשיל שיש בו לחות בלשהו) בימי חג הפסח, מקלים (ויש שאף מקפידים) באכילתה באחרון של פסח. (אבל מנהג זה הוא רק בחוץ-לארץ ולא בשביעי של פסח).

סעודת משיח

לפי מסורת שמקורה מהבעל-שם-טוב, ביום האחרון של פסח, מאיר אורו של משיח ואור הגאולה העתידה.

לכן הנהיג הבעל-שם-טוב לערוך לאחר שעת המנחה סעודה מיוחדת הנקראת "סעודת משיח".

בסעודה זו נוטלים ידים ואוכלים מצה וגם שותים ביה ארבע פוסות יין, כנגד ארבע פוסות הנחמה שעתיד הקדוש-ברוך-הוא להשקות את ישראל. נושא השיחות בסעודה זו הוא דברי חז"ל ורעיונות מתורת החסידות על הגאולה העתידה לבוא במהרה בימינו.

אסרו חג

היום שלמחרת חג הפסח נקרא "אסרו חג". "אסרו" מלשון אסור - קשור. לאמר, שיום זה נספח לימי הפסח.

בזמן שבית-המקדש היה קיים, עקר הקרבת הקרבנות היה בחג, ומי שלא הספיקו להקריב בימי החג, הקריבו באסרו-חג. נוהגים להוסיף ביום זה באכילה ובשתיה כמאמר הפתוב: "כל העושה אסור (אגוד) לחג באכילה ובשתיה מעלה עליו הפתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן".

בדומה ל"סעודת משיח" שהנהיג הבעל-שם-טוב, זה גם התכן המרפזי של חגיגות ה'מימונה' הנהוגות בסיום חג הפסח בקהלות צפון-אפריקה - חזק האמונה בביאת המשיח, במהרה בימינו, אמן.

מצת החרות

את הספור הזה ספר ר' בערל יוניק, שהיה מהמשמשים בקדש אצל הרבי נשיא דורנו:

משפחתנו נמנית עם קבוצת היהודים הגדולה שעברה – בשנת תש"ו – את הגבול הרוסי בגנבה דרך למברג (לבוב). כשהגענו ללמברג, התפזרנו בכמה מקומות בעיר, שם שהינו עד מועד ההברחה. כל זאת כדי להרחיק מעלינו, ככל האפשר, חשדות מיתרים.

באחד מלילות ההמתנה פשטה המשטרה על הבית שבו שהה אחי, מאיר. הוא נעצר בעוזן לינה בעיר זרה (באותם ימים אסור היה לתושב עיר אחת לעשות את הלילה בעיר אחרת). הענש שהטל עליו היה שנת מאסר בכלא 'זלוטשוב'. אנחנו יצאנו בחסדי ה' מרוסקה, ואלו הוא נותר מאחור.

בעבר שנה שחרר מהכלא ומיד עשה נסיון נוסף לברח מרוסקה. לאחר שהצטייד בכל המסמכים הדרושים, שהיו כמובן מזויפים לגמרי, נסע לעיר צ'רנוביץ. שם פגש עוד שני חסידים צעירים, שהתפזרו להבריח יחדו את הגבול. במאמץ רב, רצוף מכשולים וסכנות, הצליחו השלישה לעבר סוף-סוף את הגבול ולהגיע לרומניה.

גם ברומניה עצמה נאלצו להסתתר מעיני השלטונות. בלילות ישנו ברפתות של אפרים או בשדה הפתוח. לבסוף הגיעו למחוז העיר רצאווץ. כעת הפרידה בינם ובין החפש רק תחנת גבול אחרונה, שאותה התכוננו לחצות בלילה.

במועד שנקבע, עם רדת הערב, הופיע הגוי שאמור היה להעבירם את הגבול. אלא שעמו באה גם פלגת שוטרים אשר מהרה לעצרם. השלישה החזרו לתוככי רוסיה, ובתם משפט קצר נגזר עליהם גזר-דין מות.

כאן התערבה יד-ההשגחה. בדיוק באותם ימים החליטה ממשלת רוסיה, במעין מחוזה לעולם המערבי, להמיר את ענש הנדונים למות בעשרים וחמש שנות מאסר בכלא ועוד חמש שנים של גלות ועבודת-פרך.

את השנתים הראשונות השלימו השלישה בכלא 'קארלאג', שידועי-דבר נחרדים לעצם שמעו. משם הגלו למחנה-עבודה בסיביר. מזג-האוויר המקצוע באותו אזור, נע

סביב ארבעים מעלות מתחת לאפס. אנשים מתו שם כזבובים, מקר, מרעב וממחלות. הרעב היה נורא. אפלו כלב תועה שנקלע למחנה העבודה, מצא עד מהרה את דרכו לבטנם הרעבה של האסירים.

כל אותן שנים היה העדרו של אחי, והמחשבות על הסבל הפוקד אותו, כפצע פתוח במשפחתנו. בחג הפסח תשי"ב, בעצומה של ההתעודות בבית-מדרשו של הרבי, נגשתי אל הרבי ובקשתי ברכה בעבור אחי. הרבי הביט בי, שבר חתיכה קטנה מן המצה העגלה שעל שלחנו והושיטה לי. "לשלח לאח", אמר.

הייתי נרגש מאוד ולא הצלחתי להוציא הגה מפי. כשנרגעתי מעט, החל הבלבול להשתלט על מחשבותי. למה בדיוק התפונ הרבי? ראשית, אין לנו כל אפשרות לדעת היכן בדיוק מצוי אחי. גם לו היינו יודעים את מקום המצאו, לא היינו יכולים להעביר לו את המצה.

העזתי לגשת פעם נוספת אל הרבי ובקשתי הסבר לדבריו. הרבי אמר: "כונתי היתה שתשלח לו את המצה כאשר יצא מגבולות רוסיה ויגיע לארץ חפשית".

אף שדברי הרבי עדין נותרו סתומים במדה רבה, אי-אפשר לתאר את תחושת העידוד העצומה שנסכו בנו. הרבי הבטיח לנו, גם אם במשתמע בלבד, שאחינו ישאר בחיים ואף יזכה לצאת מרוסיה!

חלפו עוד כמה שנים ובינתיים לא קבלנו שום אות חיים ממאיר. כל אותן השנים שמרתי את פסת המצה שנתן לי הרבי בעבור אחי כעל אוצר יקר.

באחת הפעמים שנכנסתי אל הרבי ל'יחידות', אמרתי לו: "רבי, אני מבקש הבטחה מפרשת יותר שניזכה לראות בקרוב את אחינו עמנו".

הרבי הרצין מאוד, נתן בי מבט חודר פליות ולב ואמר: "מדוע אתה מנסה למשוך אותי בלשוני? מזרי וחמי הרבי (אדמו"ר הרי"צ) התמודד עם אתגרים גדולים מאלה ויכל להם. גם על זה ודאי יתגבר" ... באמרו זאת, הציפו דמעות את עיניו של הרבי.

זמן קצר מאוד אחר-כך, בשנת תשט"ו, שחרר אחי בארץ מפתיע לחלוטין. כשנודע לנו על שחרורו, רוח לנו מאוד. כעת צפינו שניזכה לצאת מגבולות הקלא הגדול – רוסיה. ידענו כברור שהדבר יקרה, ושזה רק ענין של זמן.

בינתיים התחנן אחינו ברוסיה, הקים בית חסידי לתפארת והמתין ליום שבו יוכל לצאת מהמדינה.

זה קרה בשנת תשל"א. אחי ומשפחתו קבלו התר-יציאה מרוסיה. הם הגיעו לאמריקה וקבעו את מגוריהם בקנדה. בפגישתנו הראשונה הוצאתי מחיקי, בחיל וברטט, את המצה הקטנה שנתן לי הרבי כדי למסרה לו. "הנה המצה שלך", אמרתי לו בהתרגשות עזה, "קח אותה. תשע-עשרה שנה היא המתנה לחרותך".

לכל אחד – מצה

בכל שנה לפני פסח חלק הרבי מצה-שמונה לחסידים. באחת השנים נגש לרבי נער שמלאו לו זמן קצר לפני-כן בר-מצוה ושמו יוסף-יצחק, כדי לקבל מצה עבור משפחתו.

כאשר התקרב אל הרבי וקבל מידי הקדושות חתיכת מצה שאל יוסף-יצחק: "האם הרבי יוכל לתת לי חתיכה נוספת עבור אבי?"

הרבי הוציא חתיכת מצה נוספת ונתן ליוסף-יצחק. יוסף-יצחק שמח על המציאה ובקש חתיכה נוספת עבור האמא, ועוד אחת עבור הסבא ועבור האחים.

והרבי? הרבי מחיך ונותן, מחיך ונותן.

כשהגיע יוסף-יצחק לביתו עם השלל היקר וספר את הקורות אותו לאביו, נדהם האב והחל להסביר ליוסף-יצחק על החמרה שבבזבוז זמנו של הרבי. "הן יכלנו להסתפק בלנו בחתיכה אחת החתוכה קטן-קטן, לשם-מה היה עליך להטריח את הרבי" – שאל האב בכאב.

יוסף-יצחק שמע את הדברים והפנים. שנה אחר-כך כשנגש לרבי לקבל מצה, הוא לא הוציא מלה מפיו ובשקט קבל מידי הרבי את חתיכת המצה שנתן לו. יוסף-יצחק כבר צעד קדימה ופנה את מקומו בתור, אולם הרבי הסתפל עליו בחינה וקרא לו לחזור.

"ומה בנוגע לאבא, לאמא וסבא?" – שאל הרבי כשהוא מושיט ליוסף-יצחק הנדהם מצה נוספת עבור שאר בני המשפחה...

לעילוי נשמת

ר' אברהם בן ר' ישראל אוסטפלד

נלב"ע י"א אלול תשל"ד

ר' יוסף בן ר' אברהם אוסטפלד

נלב"ע ד' תשרי תשנ"ח

הבחור רמי דוד משולם בן ר' יוסף אוסטפלד

נקטף בדמי ימיו ט"ז כסלו תש"ס

ר' ישראל בן ר' אברהם אוסטפלד

נלב"ע א' דחג השבועות תשס"ב

ת . נ . צ . ב . ה

לזכות

הרה"ח רודף צדקה וחסד

ר' יעקב יהודה ערן הי"ו אוסטפלד

ובני משפחתו שיחיו

להצלחה רבה ומופלגה בגשמיות וברוחניות